

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE
SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARI/MAĞDURİYETLERİ
VE ÖĞRETMENLER
İLE OKUL YÖNETİCİLERİNİN FARKINDALIKLARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Yasin TEMEL
DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Sinan YÖRÜK
İNTERNET VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI
Şubat, 2015

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK
DAVRANIŞLARI/MAĞDURİYETLERİ VE ÖĞRETMENLER İLE
OKUL YÖNETİCİLERİNİN FARKINDALIKLARI**

Yasin TEMEL

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Sinan YÖRÜK

İNTERNET VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ YÖNETİMİ

ANABİLİM DALI

Şubat, 2015

TEZ ONAY SAYFASI

Yasin TEMEL tarafından hazırlanan “Ortaöğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık Davranışları/Mağduriyetleri ve Öğretmenler ile Okul Yöneticilerinin Farkındalıkları” adlı tez çalışması lisansüstü eğitim ve öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca ...../...../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnternet ve Bilişim Teknolojileri Yönetimi **Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Sinan YÖRÜK

Başkan : Doç. Dr. Mustafa HOTAMIŞLI İmza

Afyon Kocatepe Üniv., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sinan YÖRÜK İmza

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul ERGÜN İmza

Afyon Kocatepe Üniv., Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun

...../...../..... tarih ve

..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....
Prof. Dr. İbrahim EROL

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

.../02/2015

Yasin TEMEL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARI/MAĞDURİYETLERİ VE ÖĞRETMENLER İLE OKUL YÖNETİCİLERİNİN FARKINDALIKLARI

Yasin TEMEL

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

İnternet ve Bilişim Teknolojileri Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sinan YÖRÜK

Bu araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinde görülen siber zorbalık davranışları - siber mağdurluk yaşantıları ile ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve yöneticilerinin farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma, Denizli ilinin sosyo-ekonomik yönden benzerlik gösteren Çal, Bekeilli ve Baklan ilçelerinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 6 ortaöğretim okulunda, 9.,10.,11.,12. sınıflarında eğitim öğretim gören 252 öğrenci ile bu okullarda görevli 56 öğretmen ve 15 okul yöneticisi ile gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerle yürütülen çalışmada siber zorbalık ve siber mağdurluk ölçekleri ile kişisel bilgi formları kullanılmıştır. Öğretmenler ve okul yöneticileriyle yürütülen çalışmada ise veri toplama aracı olarak farkındalık anketi kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans ve yüzdeler, bağımsız örnekle t-testi, tek yönlü varyans analizi (Anova) kullanılmış olup açık uçlu sorulara ise içerik analizi uygulanmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin %6,8'nin bir ya da birden çok kez siber zorbalık yaptıkları, %20,2'sinin de siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık davranışları gösterdikleri tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik değişkenlerin bu tür davranışlara etkisinin olmadığı görüldüğü

araştırmada internet kullanma sıklığı ile interneti sohbet amaçlı kullanma durumlarının siber zorbalık ve siber mağdurluk davranışlarında etkili olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin %71'i siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu arkadaşlarına söyleyebileceğini, %42,1'i öğretmenine, %43,7'si okul yöneticilerine ve %56,7' si anne-babasına söyleyebileceğini belirtmiştir.

Öğretmenlerin %73,2'sinin, okul yöneticilerin de %93,3'nn daha öncesinde siber zorbalık ve siber mağdurluk kavramlarını daha önceden bildiklerinin belirlendiği araştırmada, öğretmenlerin %17,9'nun ve okul yöneticilerinin de %73,3'nn okullarında siber zorbalığa karşı önleyici çalışmalar yaptıkları tespit edilmiştir.

2015, xiii + 81 sayfa

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Mağdurluk, Okul Yöneticisi, ğretmen.

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

CYBER-BULLYING BEHAVIORS/VICTIMHOODS AMONG STUDENTS OF SECONDARY EDUCATION AND AWARENESS OF TEACHERS AND SCHOOL ADMINISTRATORS.

Yasin TEMEL

Afyon Kocatepe University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Internet and Information Technology Management

Supervisor: Ass. Prof. Dr. Sinan YÖRÜK

In this study, cyber bullying behaviours - cyber victimization experiences seen among High School students and awareness of the teachers and administrators working in secondary education institutions were attempted to be defined .

The study was performed with 56 teachers, 15 school administrators and 252 students studying at 9th, 10th, 11st and 12nd grades in 6 different secondary education institutions connected to National Education Ministry in Çal, Baklan, Bekilli the districts of Denizli having similar socio-economic aspects.

In the study conducted with students “Cyber bullying - Victimization Scales” and “Personal Information Forms” were used. In the study conducted with teachers and school administrators “Awareness Survey” was used as a data collection tool. The methods used for data analysis were “Frequency and Percentage, T-Test (Independent Samples), One-Way Analysis of Variance (Anova)” . “The Content Analysis” was applied to open-ended questions.

The study indicated that %6,8 of the Students cyber-bullied once or more than once and %20,2 of the Students were exposed to cyber-bullying. It was found that male students showed cyber bullying behaviours more than female students. The study also indicated that Socio-economic parameters had no effect on these kinds of behaviours. However

the frequency of internet usage and using internet for chat found to be effective in favor of cyber bullying – victimization behaviours.

When exposed to cyber bullying %71 of the students stated that they would tell the situation to their friends , %42,1 to their teachers , %43,7 to school administrators and %56,7 to their parents.

The study indicated that %73,2 of the teachers and %93,3 of the school administrators already knew concept of cyber-bullying and cyber-victimization . It was also found that %17,9 of the teachers and %73,3 of the school administrators carried out studies on prevention of cyber-bullying at their schools.

2015, xiii + 81 pages

Keywords: Cyber Bullying, Cyber Victimization, School Administrators, Teacher.

TEŞEKKÜR

Tez alıőmasında bilgi birikimiyle, öneri ve eleőtirileriyle, motive edici yaklaőtımlarıyla, alanında uzman rehberliğiyle, süreçte ilerlememi sağlayan, değerli hocam, danıőmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Sinan YÖRÖK'e, çalıőmalarım süresince gösterdikleri sabır ve destekleri ile yanımda olan eőtıme, kızlarıma, annem ve babama, araştırmada kullandığım ölçek ve anketlerin uygulanmasında yardımcı olan Denizli ilinin al, Bekilli ve Baklan ilçelerindeki İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü yöneticilerine, okul yöneticilerine, öğretmenlere ve öğrencilere teőtkrlerimi sunarım.

Yasin TEMEL

AFYONKARAHİSAR, 2015

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ	xi
2. LİTERATÜR BİLGİLERİ	6
2.1 Okul Zorbalığı.....	6
2.2 Siber Zorbalık Davranışları.....	8
2.3 Siber Mağdurluk Davranışları	14
2.4 Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Farkındalıkları.....	17
3. MATERYAL ve METOT	21
3.1 Araştırmanın Modeli.....	21
3.2 Evren ve Örneklem	21
3.2 Veri Toplama Aracı	21
3.3.1 Siber Zorbalık Ölçeği	22
3.3.2 Siber Mağdurluk Ölçeği	22
3.3.3 Kişisel Bilgi Formları ve Siber Zorbalık Anketi	22
3.3.4 Siber Zorbalık Farkındalık Anketi.....	22
3.4 Verilerin Toplanması	23
3.5 Verilerin Analizi	23
4. BULGULAR	25
4.1 Betimsel İstatistikler	25

4.2 Öğrencilerin Siber Zorbalık/Siber Mağdurluk Davranışlarına Ait Araştırma Bulguları	30
4.3 Öğrencilerin İnternet ve Telefon Zorbalığı Davranışlarına Ait Bulgular	38
4.4 Öğretmenlerin, Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Mağdurluk Davranışlarındaki Farkındalıklara Ait Bulgular	41
4.5 Okul Yöneticilerinin Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Mağdurluk Davranışlarındaki Farkındalıklara Ait bulgular	47
5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER	53
6. KAYNAKLAR.....	60
ÖZGEÇMİŞ.....	68
EKLER	69

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AF	Anlamlı Farklılık
f	Frekans
F	Anlamlılık Düzeyi
N	Denek Sayısı
Ö1	1 Numaralı Öğretmen Anketi
P	Anlamlılık Düzeyi
SD	Standart Sapma
SE	Standart Hata
$\bar{X}$	Aritmetik Ortalama
Vd.	Ve Diğerleri
Y1	1 Numaralı Yönetici Anketi

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.1 Siber zorbalık ölçeği puan aralığı	24
Çizelge 4.1 Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre dağılımı	25
Çizelge 4.2 Öğrencilerin yaş değişkenine göre dağılımı.....	25
Çizelge 4.3 Öğrencilerin sınıf değişkenine göre dağılımı	26
Çizelge 4.4 Öğrencilerin anne-baba beraberlik durumlarına göre dağılımı	26
Çizelge 4.5 Anne-baba eğitim durumlarına göre dağılımı	27
Çizelge 4.6 Anne-baba meslek durumlarına göre dağılımı	27
Çizelge 4.7 Örneklemin “eviniz kendinize(ailelenize) mi ait, kira mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	28
Çizelge 4.8 Örneklemin “sana ait bilgisayarın var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	28
Çizelge 4.9 Öğrencilerin cep telefonu sahibi olma durumuna göre dağılımı.....	29
Çizelge 4.10 İnternet erişim yerlerine göre dağılımı.....	29
Çizelge 4.11 İnternetin kullanma sıklığına göre dağılımı	29
Çizelge 4.12 İnternetin kullanma amacına göre dağılımı	30
Çizelge 4.13 Cinsiyet değişkenine ilişkin siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutuna göre t-testi analiz sonuçları	31
Çizelge 4.14 Anne-baba beraberlik durumlarına göre siber zorbalık ve siber mağdurluk t-testi analiz sonuçları.....	31
Çizelge 4.15 Ev sahibi olma durumlarına göre siber zorbalık ve siber mağdurluk t- testi analiz sonuçları	32
Çizelge 4.16 Bilgisayar sahibi olma durumlarına göre siber zorbalık ve siber	

mağdurluk t-testi analiz sonuçları.....	32
Çizelge 4.17 Cep telefonu sahibi olma durumlarına göre siber zorbalık ve siber mağdurluk t-testi analiz sonuçları.....	33
Çizelge 4.18 Yaş değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	34
Çizelge 4.19 Sınıf değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	34
Çizelge 4.20 Anne eğitim durumu değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	35
Çizelge 4.21 Baba eğitim durumuna değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	35
Çizelge 4.22 Anne meslek durumuna değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	36
Çizelge 4.23 Baba meslek durumuna değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	36
Çizelge 4.24 İnternete erişilen yer değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	37
Çizelge 4.25 İnterneti kullanma sıklığı değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	37
Çizelge 4.26 İnternetin kullanım amacı değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları	38
Çizelge 4.27 Örneklem “bugüne kadar internet ve cep telefonu kullanarak başkasına zarar veren davranışlarda bulundun mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	38

Çizelge 4.28 Örneklemin “bugüne kadar başkası sana internet ve cep telefonu kullanarak zarar veren kötü davranışlarda bulundun mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı	39
Çizelge 4.29 Örneklemin “bugünden sonra başkalarına internet ve cep telefonu üzerinden zarar verici kötü şeyler yapar mısın?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	39
Çizelge 4.30 Öğrencilerin “okuldaki arkadaşlarının internet ve cep telefonu kullanarak başkalarına zarar verdiğini gördün mü” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	40
Çizelge 4.31 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu öğretmenine söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	40
Çizelge 4.32 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu müdür ya da müdür yardımcısına söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	40
Çizelge 4.33 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu arkadaşına söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	41
Çizelge 4.34 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu annene ya da babana söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....	41
Çizelge 4.35 Öğretmenlerin toplam mesleki çalışma sürelerine göre dağılımı.....	42
Çizelge 4.36 Öğretmenlerin branşlara göre dağılımı.....	42
Çizelge 4.37 Öğretmenlerin “siber zorbalık ya da internet zorbalığı kavramını daha önce duydunuz mu?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımı.....	43

- Çizelge 4.38** Öğrencilerin “ okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları yaptıklarına şahit oldunuz mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....43
- Çizelge 4.39** Öğretmenlerin “ okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kaldığına şahit oldunuz mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....43
- Çizelge 4.40** Öğretmenlerin “ siber zorbalık/mağdurluk davranışları en çok hangi sınıf düzeyinde görülmektedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....44
- Çizelge 4.41** Öğretmenlerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları gösteren öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....44
- Çizelge 4.42** Öğretmenlerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....45
- Çizelge 4.43** Yöneticilerin Toplam Yönetici Olarak Çalıştıkları Sürelere Göre Dağılımı.....48
- Çizelge 4.44** Yöneticilerin “siber zorbalık ya da internet zorbalığı kavramını daha önce duydunuz mu?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımı.....48
- Çizelge4.45** Yöneticilerin “ okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları yaptıklarına şahit oldunuz mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....48
- Çizelge 4.46** Yöneticilerin “ siber zorbalık/mağdurluk davranışları en çok hangi sınıf düzeyinde görülmektedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....49

Çizelge 4.47 Yöneticilerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları gösteren öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı 47

Çizelge 4.48 Yöneticilerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.....50

1. GİRİŞ

Dijital teknolojilerin kullanımını çağımızın kaçınılmaz bir olgusu haline gelmiştir. Hayatın her alanında; okullarda, evlerde, işyerlerinde, alışveriş merkezlerinde, toplu taşıma araçlarında bilişim araçların kullanılması artık normal bir durum olarak karşılanmaktadır.

Okur-yazarlığın tanımı dijital teknolojiyle birlikte farklı bir forma bürünmüştür. Okur-yazarlık tanımının günümüzdeki karşılığı bilgi ve iletişim araçlarının kullanılması ile başlayan teknoloji okur-yazarlığıdır. Dijital teknolojilerin kullanımında üst yarar sağlamaması veya yetersiz kalınması hayatın gerisinde kalmak gibi büyük bir eksikliğe yol açabilmektedir (Erdoğan 2011).

Günümüzde dijital teknolojilerin etkin kullanılmasında internetin rolü büyüktür. Yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelen internet, bilişim ve iletişim teknolojileriyle iletişim kurma, bilgiye ulaşma, duygu ve düşünceleri sınırlamalar olmadan eğlenceli ve özgür biçimde ifade edilmesini sağlayan fırsatlar sunmaktadır.

İnternet ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi iletişimini kolaylaştırırken, kişisel ve toplumsal hayatımıza yenilikler de getirmiştir. Bu yenilikler bilgiye ulaşmayı sağlama ve bilgi alışverişini hızlandırma, ekonomi ve ticari işlemlere canlılık kazandırma, eğitim imkânlarını arttırma, arkadaş edinme ve eğlence anlayışına farklı bir boyut getirme gibi insanların yaşamlarını kolaylaştırıcı fırsatlardır. Gençler yeni arkadaşlıklar kurmak ve sürdürmek gibi sosyal ilişkilerini yaşamlarının bir parçası haline gelen bilgisayar, tablet, internet, cep telefonu ve diğer teknolojik araçlarla sağlamaktadırlar (Yaman vd. 2011).

İnternete erişim sağlayabilen yeni nesil iletişim araçlarının; kullandıkları sosyal ağ yazılımları ile aynı anda birçok insana ulaşabilme, farklı kültürdeki insanlarla iletişime geçebilme, video, resim ve benzeri paylaşımlarda bulunabilme, binlerce kilometre uzaklıktaki insanlarla görüntülü, sesli veya anlık ileti yoluyla görüşebilme gibi özellikleriyle geçmişte kullanılan iletişim araçlarından farklı olduğunu görmekteyiz (Manap 2012).

Duygularını ve düşüncelerini diğerlerinin kendisini tanıyacağı korkusuna kapılmadan rahatlıkla ifade edebilen gençler için internet vazgeçilmez bir olanak haline gelmiştir. Gençler anlık ileti, elektronik posta ve metin mesajları gibi yeni iletişim biçimlerinin;

Youtube, Facebook gibi sosyal ağlar, video ve fotoğraf paylaşım, interaktif oyun sitelerinin ve sanal ortamların yanı sıra kişisel blog siteleri gibi iletişim odaklı internet sitelerinin yoğun kullanıcılarıdır (Manap 2012).

Gençlerin büyük çoğunluğu, facebook, twitter, xanga, myspace, instangram gibi web siteleri aracılığıyla sosyal ağları kullanmaktadır. Dünyada bir milyardan fazla kişi interneti sosyal ağlara katılmak ve sosyal ilişkiler kurmak amacıyla kullanmaktadır (Arıcak 2011).

Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) verilerine göre ülkemizde en fazla internetin 16-24 yaş arasındaki gençler tarafından kullanıldığı belirtilmektedir (İnt.Kyn.11). Ayrıca belirlenen yaş grubu içerisinde internette sosyal gruplara katılma %75,3'tür (İnt.Kyn.11). 2014 Haziran ayı verilerine göre sosyal paylaşım sitelerinden facebook.com'un dünya geneli kullanım oranında Türkiye'nin dünyada altıncı, Avrupa'da ikinci sırada olduğu görülmektedir. Türkiye'de internet kullanıcılarının facebook kullanma oranının ise % 89 olduğu belirtilmiştir (İnt.Kyn.6).

Teknolojinin hızla gelişmesi eğitim öğretim süreçlerinde de kendini göstermektedir. Çocukların, öğrencilerin ve yetişkinlerin sosyal ve çalışma hayatlarında büyük değişiklikler yaratan internet teknolojileri, yararlarının yanı sıra riskleri de beraberinde taşımaktadır. Bu risklerden biri de günümüzde eğitim psikolojisinin en popüler konularının başında gelen zorbalıktır.

Çifçi (2010)' ye göre zorbalık kişiler arasındaki güç dengesizliği nedeniyle ortaya çıkan diğer kişi ya da kişilerde fiziksel veya psikolojik zararlara yol açan saldırgan davranış türü olarak tanımlanmaktadır.

Bir başka tanımda ise zorbalık, genellikle kasıtlı olarak savunmasız kişilere tekrar edici zarar verme davranışları olarak görülmektedir (Olweus 1999).

Zorbalık tanımlarına bakıldığında; zorbalığın mağdurun herhangi tahrik edici davranışlarıyla ortaya çıkmamış olması, fiziksel ve sözel boyutlarda görülmesi, bilinçli zarar verme ve saldırgan davranışlar olması, tekrarlayıcı ve mağdurla fiziksel-psikolojik güç dengesizliğinin olması ayrıca bireysel ya da grupta yapılabilmesidir (Serin 2012).

Teknolojinin gelişmesinde etken faktör olan internet gündelik hayatta insanların yaşamlarını kolaylaştırmakta ve geliştirmektedir. İnternetin sağlamış olduğu yararların

yanı sıra bilinçsiz kullanımdan kaynaklanan sorunların da arttığı görülmektedir. İnternet sunduğu imkanların yanında olumsuz kullanımına dayalı problemlerli davranışları ortaya çıkarmıştır (Ceyhan 2011).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin zarar verici şekilde kullanılması öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasında "siber zorbalık" adı verilen yeni bir zorbalık türünün izlenmesine sebep olmuştur.

Siber zorbalık, bilgisayar, cep telefonu, e-posta, web siteleri vb. teknolojiler aracılığıyla kişi ya da kişilere karşı yapılan kötü niyetli ve sürekliliği olan tasarlanmış zarar verme davranışlarıdır (Belsey 2004, Hinduja and Patchin 2006, Li 2007, Yaman vd. 2011, Arıcak 2011).

Tokunaga (2010), siber zorbalığı, bireyler veya gruplar tarafından elektronik ve dijital araçlarla başkalarına rahatsızlık veya zarar vermek amacıyla yapılan düşmanca ve saldırganca davranışlar olarak belirtmiştir.

Siber zorbalık farklı görülme biçimleriyle yaralama, öldürme, şantaj, tehdit ve intihar gibi haberler ile yazılı ve sosyal medyada da karşımıza çıkmaktadır (İnt.Kyn.3, İnt.Kyn.4, İnt.Kyn.9, İnt.Kyn.10).

Dünyanın internet tarafından bir odaya sıkıştırıldığı düşünüldüğünde siber zorbalığın küresel bir önem kazandığı gerçeği ve yakın gelecekte siber zorbalığın eğitim sistemleri içinde geleneksel zorbalıktan daha çok tartışılacak bir konu olacağı söylenebilir (Arıcak 2011).

Siber zorbalıkla mücadele ile ilgili olarak eğitim sistemleri de çözüm arayışına girmiştir. Finlandiya’da geliştirilen geleneksel zorbalığa karşı tasarlanmış daha sonra siber zorbalıkla mücadeleye uyarlanmış olan “KiVa” adlı bilgisayar tabanlı sınıf etkinlikleri programı ile pozitif etkili süreçler yaşanmaktadır (Slonje *et al.* 2012).

Okullardaki akran zorbalığı ile siber akran zorbalığına bakış açısı araştırmacılara göre farklılık göstermektedir. Bazı araştırmacılara göre gençler yüz yüze ifade edemeyeceklerini üstünlük duygusuyla siber ortamlarda rahat bir şekilde yapabilmekte, tanınmayacağı düşüncesiyle karşısındaki kişileri rahatsız ederek, zarar verici davranışlarıyla ilgi çekmeyi hedeflemektedirler. Bu da siber zorbalığın psikolojik ve sosyolojik boyutlarda ele alınması gerektiğini göstermektedir (Turan 2013).

Türkiye’de 2007 yılından itibaren başlayan siber zorbalıklarla ilgili çalışmalar okullarda bu sorunun küçümsenmeyecek boyutlarda olduğunu göstermektedir. Evde, okulda hızla gelişen teknolojiyi takip eden öğrenci oranının artması siber zorbalık sorununun da artabileceğini işaret etmektedir (Batmaz ve Ayas 2013).

Son yıllarda yaşanan zorbalık olayları öğrencilerin zamanlarının çoğunu geçirdiği okulların güvenilirliğini tehdit eden duruma gelmiştir. Milli Eğitim Bakanlığının eğitimde teknolojinin kullanımını artırmak amacıyla gerçekleştirmiş olduğu Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH Projesi) kapsamında okulların eğitim teknolojisi araçlarıyla donatılıp, tüm öğretmen ve öğrencilere de tablet bilgisayarların dağıtılacak olması, yakın zamanda siber zorbalık davranışlarının okul ortamında da gerçekleşebileceği endişesini oluşturmaktadır (Arıcak 2013).

FATİH projesinin bileşenlerinden biri de “Bilinçli, Güvenli, Yönetilebilir ve Ölçülebilir Bilişim Teknolojilerinin Kullanımının Sağlanması”dır. Bileşenin içeriğinde bilinçli internet kullanımı ile ilgili öğrenci ve velilere yönelik çeşitli dokümanların hazırlandığı bilgisinden başka bir veri bulunmamaktadır. Özellikle FATİH projesinin ilk uygulama sahası olan ortaöğretim kurumlarında 2011 yılından itibaren başlayan hazırlık süreçleri ve mevcut uygulamalarda, alt yapı, donanım ve yazılım bileşenleri üzerine odaklanılmış olup, siber zorbalık/mağdurluk konularında projenin ilk yıllarında okul yöneticilerine yönelik düzenlenen “Teknoloji ve Liderlik Forumu” eğitimlerinin haricinde bir gelişim sağlanılamamıştır. Belirtilen çalışmada okul yöneticilerine okul zorbalığı ve siber zorbalıkla ilgili eğitimler verilmiştir (İnt.Kyn.5).

Bununla birlikte öğrencilerin, zararlı sitelerden koruma ve bilgi güvenliğinin sağlanması çalışmalarının haricinde ulusal bir proje kapsamında siber zorbalık hakkında bilinçlendirilmeleri ve bu tür davranışların önlenmesine ilişkin herhangi bir girişim henüz bulunmamaktadır.

Eğitimciler, öğrenciler ve veliler siber zorbalık davranışlarıyla nasıl mücadele edecekleri konusunda yetersizdirler. Siber zorbalık konusunda anne babaların ve eğitimcilerin bilinçlendirilmesinin sağlanarak, konuyla ilgili hassasiyeti oluşturmak amacıyla siber zorbalık davranışlarında bulunan ve mağduriyet yaşayan öğrencilerin bu davranışları göstermelerine ve maruz kalmalarına neden olan etmenlerin irdelenmesi gerekmektedir.

Siber zorbalıkla m¼cadelenin, siber zorbalık davranışlarını tanımak, önlemek ve uygun yollarla müdahale etmekten geçtiği söylenebilir (Keser ve Kavuk 2015).

Siber zorbalığın gerek eğitim psikolojisinin en önemli sorunlardan biri haline gelmesi gerekse FATİH projesinin işlevselliğinin başlamasıyla gündeme daha fazla gelecek olması nedeniyle ailelere, öğretmenlere ve okul yöneticilerine rehberlik edecek programların hazırlanması kaçınılmazdır.

Bu çalışma, hazırlanacak programların, konuyla ilgili araştırmalarla destekleneceği düşüncesinden hareketle, ortaöğretim okullarında siber zorbalığın çözümüne katkı sağlaması ve rehber olması açısından önemlidir. Alan yazında siber zorbalık davranışlarına ilişkin özellikle Denizli ili örneğinde olduğu gibi benzer sosyo-ekonomik, coğrafi, nüfus, fiziki mekanlar, kültürel özellikler, akademik başarı, eğitim bileşenlerine sahip ilçelerdeki ortaöğretim öğrencileri ve okul yöneticileri ile öğretmenlerin farkındalıklarıyla ilgili çalışmaların yetersizliğinden dolayı bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR BİLGİLERİ

Bu bölümde öğrencilerin okul zorbalığı, siber zorbalık ve siber mağdurluk yaşantılarına ait alanyazında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 Okul Zorbalığı

Zorbalık, kişiler arasında güç dengesizliğinin olduğu, mağdurun acı çekmesi ve korkmasına neden olan baskıcı, fiziksel, sözel ve psikolojik saldırganlık olarak tanımlanmıştır (Nansel *et al.* 2001).

Zorbalığın doğrudan ve dolaylı yollarla yapıldığını belirten Kocatürk (2014), alay etme, isim takma, haksızlık etme, tehdit etme, müstehcen el hareketleri, tehdit edici bakışlar, vurma, yaralayıcı bir aletle zarar verme, birine ait eşyaları çalma veya saklamanın doğrudan, başkalarını etkilemek için alay etmek, söylenti çıkarma-yayma, dışlama, kışkırtma ve kişinin sırlarını açığa çıkarma gibi davranışların ise dolaylı zorbalık olarak tanımlamıştır.

Rigby (2002) zorbalığın en çok fiziksel, sözel, ilişkisel, cinsel ve ırkçı şekilde görüldüğünü belirtmiştir.

Shariff (2005)'e göre zorbalık her zaman istenmeyen, kasıtlı, kalıcı, acımasız ve zorbayla mağdur arasında dengesiz bir gücün yaratıldığı durumlardır.

Olweus (1999), davranışların zorbalık sayılabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; saldırgan davranışların bilinçli olarak yapılması, süreklilik özelliğinin olması, zorba ve mağdur arasındaki fiziksel ya da ruhsal güç dengesizliğidir.

Okul zorbalığı ise öğrenciye veya öğrencilere yöneltilen, zorba ve mağdur arasında fiziki ve psikolojik güç dengesizliğinin olduğu, sürekliliği olan saldırganlık, olarak tanımlanmaktadır (Totan 2007).

Başka bir tanımda ise zorbalık, öğrenci veya öğrencilerin kasıtlı olarak kendilerinden daha güçsüz öğrencilere fiziksel, sözel ya da psikolojik yönden, tekrarlayan aralıklarla zarar vermesi şeklinde tanımlanmaktadır (Önder ve Sarı 2012).

Okullardaki akran zorbalığı, öğrencilerin okulda güvenli olmalarının önündeki önemli bir sorundur (Yıldırım 2012). Okul zorbalığında öğrenciler arasında gerçekleşen saldırganlık ve şiddet davranışları içeren fiziksel boyutunun yanı sıra küfür ve hakaretlerin gerçekleştiği sözel boyutu da vardır. Zorbalık kavramı genelleştirildiğinde fiziksel, sözel, ilişkisel ve psikolojik olarak zarar verici davranışları kapsadığı görülmektedir (Kocatürk 2014).

Okullarda zorbalık davranışlarında bulunan öğrencilerin özgüvenleri mağdurlara göre daha yüksektir ayrıca cinsiyete göre yapılan özgüven anketlerinde de erkeklerin kızlara göre özgüvenleri daha yüksek olduğu görülmüştür (Kılıç ve Kanadıkırık-Kılıç 2013).

Başka bir araştırmada ise zorbalık yapan öğrencilerin kavga etme ve rahatsız etme özellikleri mağdurlarda ise çekingenlik özelliği daha yüksek bulunmuştur (Kapıcı 2004).

742 öğrenciyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin % 4,6'sı zorba, %21,3'ü mağdur, % 6,5'i zorba/mağdur olduğu belirlenmiştir. Zorbalık davranışının türü açısından, zorbaların kullandığı en yaygın zorbalık türünün ve kurbanların en çok maruz kaldıkları zorbalık davranışının sözel zorbalık olduğu bulunmuştur (Atik 2006).

Öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerinin alındığı bir çalışmada ilköğretim ve ortaöğretim okullarında zorbalığın gösterilme türleri ve okulların hangi mekanlarında görüldüğü araştırılmıştır. Öğrenciler arasında en fazla görülen zorba davranışların itme, ad takma, alay etme ve cinsellik içeren sözler olduğu ve zorbalık davranışlarının daha çok okulların bahçelerinde yapıldığı belirtilmiştir (Çinkır ve Karaman-Kepenekçi 2003).

Yapılan farklı bir çalışmada ise yaşanan mağduriyet durumunun kimlerle paylaşıldığı araştırılmıştır. Öğretmenler zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin bu durumu daha çok kendileriyle paylaştıklarını belirtirken, öğrenciler mağduriyetlerini daha çok arkadaşlarına anlattıklarını belirtmişlerdir (Kartal ve Bilgin 2009).

Okul zorbalığı öğrencilerin okul yaşantılarında akademik, sosyal ve duygusal gelişimlerini, kişilik yapılarını etkilemektedir (Hilooğlu ve Önder 2010). Mağdur öğrenciler akranlarından daha fazla içe dönük, kaygılı ve depresif eğilimlidirler (Bayraktar 2006).

Okullarda yaygın bir problem olan zorbalık, bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle okullara girerek yeni bir biçime dönüşmüştür. Teknoloji alanındaki gelişmelerin gençler

tarafından yakından takip edilmesi ve çok yaygın kullanılması zorbalık davranışlarının teknoloji araçlarıyla gerçekleşmesini başlatmıştır. Günümüzde gençlere birçok pratiklik, yarar ve rahatlık sağlayan teknoloji, bazı zararları da doğurmuştur. Bu zararlardan bir tanesi de kişi yada kişilere başka kişiler tarafından teknolojik araçlarla uygulanan sanal zorbalık da denilen siber zorbalıktır (Manap 2012). Ergenlerin yaşamlarının vazgeçilmezleri arasına giren internet ve cep telefonu kullanımlarının hızla artması okul zorbalığı davranışlarını siber ortama taşımıştır (Bayar ve Uçanok 2012).

2.2 Siber Zorbalık Davranışları

Alanyazında siber zorbalık kavramını ilk kez tanımlayanlardan, konuyla ilgili ilk ve en çok ziyaret edilen web sitesini oluşturan Belsey (2004)'e göre siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini bir birey ya da gruba süreklilik arz edecek şekilde düşmanca zarar verme amacıyla kullanmaktır (İnt.Kyn.1).

Siber zorbalık ya da sanal zorbalık, birey veya grup tarafından diğerlerine, bilişim teknolojileri aracılığı ile düşmanlık ve tehdit amaçlı metin ve görüntülerin kasıtlı ve düzenli bir şekilde gönderilmesidir (Patchin and Hinduja 2006).

Başka bir tanımda siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojisi araçlarının kötü niyetle kullanılmasından kaynaklanan kimliği gizleyerek çağrı gönderme, spam mailler atma, kişileri karalama amacıyla hakaret ve tehdit içerikli resim, video, ses ve metinleri yayma davranışları olarak görülmektedir (Arıcak 2009).

İnternet ve dijital iletişim araçlarıyla, hedef olarak seçilen kişinin popülaritesini azaltmaya, kişinin sosyal hayatına ve ilişkilerine müdahale etmeye, herhangi bir gruptan dışlamaya, uzaklaştırmaya yönelik davranışlarda siber zorbalık olarak değerlendirilir (Willard 2007).

Siber zorba ise, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanarak başkalarına zarar verme amacı ile kasıtlı davranışlarda bulunan kişidir (Serin 2012).

Literatürde geleneksel zorbalık, akran zorbalığı ya da okul zorbalığı olarak ifade edilen davranışlar ile siber zorbalık davranışlarını karşılaştıran araştırmalar da mevcuttur. Burnukara (2009) tarafından yapılan bir araştırmada ergenlerin % 31,8'inin fiziksel ortamda, % 21,7'sinin de sanal ortamda, akran zorbalığına dahil oldukları, geleneksel

ve siber zorbalığa maruz kalma yönünden kızlar ve erkekler arasında anlamlı farklılık olmadığı ancak sınıf düzeyleri değiştikçe geleneksel zorbalık davranışlarında değişim olmasına rağmen siber zorbalık davranışlarında değişim olmadığını belirtmiştir. Ayrıca araştırmada geleneksel zorbalıkla siber zorbalık arasında %29 örtüşme olduğu, fiziksel ortamda sosyal ilişkilere zarar vermeye yönelik davranışların siber ortamda da kendini gösterdiği görülmüştür.

Siber zorbalığın çeşitli yönleriyle geleneksel zorbalıktan farklılaştığı ifade edilmektedir. Geleneksel zorbalıkta güç dengesizliği fiziksel bakımdan üstün olmayı, siber zorbalıkta ise teknolojik becerilerin fazla olmasını içermektedir (Patchin and Hinduja 2006).

Geleneksel zorbalığa göre daha yaygın olan siber zorbalığın güçlü olumsuz etkileri de geleneksel zorbalıktan daha fazladır. Geleneksel zorbalıkta, zorba ve mağdur öğrenciler evlerine geri dönmeden önce barışabilirler ve sorun çözümlenebilirken siber zorbalıkta akıllı telefonlardan gönderilen anlık mesaj ve maillerle gün boyu devam edebilir (Tokunaga 2010).

Bazı araştırmacılar, okullardaki akran zorbalığının, bilişim teknolojisi araçları kullanımı ile farklı bir boyuta geldiği, tehlikenin arttığı hususlarına değinmişlerdir. Araştırmacılar, gençlerin yüz yüze söyleyemeyecekleri sözleri siber ortamda rahat ifade ettiklerini, özgüvenlerini parlattıklarını, anonim kimliklerine güvenerek çoğu zaman da karşısındaki kişileri rahatsız ederek, hakaret ederek benliklerini yücelttikleri tatmininde bulunmaktadır (Turan 2009).

Siber zorbalık, tehdit, sataşma, alay etme ve küçük düşürme davranışları bakımından geleneksel zorbalığa benzemektedir. Ancak internet ortamında yapılan zorbalığın etkisinin daha olumsuz sonuçlar yaratması kaçınılmazdır. Geleneksel zorbalık ve siber zorbalıkta duruma dahil olan insan sayısı karşılaştırıldığında çok büyük farklılık çıkacaktır. İnternet üzerinden yapılan zorbalık bir tuşla büyük bir kitleye ulaşacaktır. Sosyal ağlarda oluşturulan sahte kimlikler, kullanıcı adları, web siteleri kişilerin takibini zorlaştırmaktadır. Yüz yüze iletişimde söylenemeyen kaba, tehdit ve taciz içeren ifadeler zorba tarafından internet ortamında çok rahatlıkla kullanılabilirdiğinden sanal ortamda bu türden davranışlar artış gösterebilecektir (Özbay 2013).

Ülke gündeminde olan FATİH projesinde ise siber zorbalık; İnternetin kimliklerini saklamak isteyen kişilere uygunluk sağladığını, çocukların şiddet içerikli davranışlarını

rahatlıkla sergileyebileceklerini, hakaret etme, yalan ve dedikodular yaymayı, müstehcen görünümler içerebileceği, izin alınmadan kişisel bilgilerin yayılabileceğini, cep telefonları, anlık mesajlaşmalar, e-mailler ve sosyal ağlar kullanılarak zorbalık davranışlar gösterebileceği şeklinde yorumlanmıştır (İnt.Kyn.2).

Siber zorbalık davranışların hangi yöntemlerle yapıldığına ulaşmak için yapılan bir araştırmada, zorbaların %20,4 e-maillerle, % 27,8'nin sohbet odalarında, % 5,6'nın da mobil telefonları kullandığı sonucuna ulaşılmıştır (Li 2007).

Siber zorbalık yapmak için ya da siber zorbalığa maruz kalmak için zararlı sitelere gerek yoktur ya da yüksek bilgi güvenliğinin sağlanması önemli değildir. Sahte isimle açılan bir e-mailden yayılan söylentiler, hakaretler ya da tehdit mesajları siber zorbalığın ne kadar kolay bir eylem olduğunu göstermektedir. Günümüzde gizlice çekilen fotoğraf ve videoların internette yayınlanması öğrenciler için oldukça kolay bir iştir. Mevcut durum okul, öğrenci, öğretmen ve aile paydaşları açısından değerlendirildiğinde siber zorbalık kitleleri ilgilendiren bir sorundur (Arıcak 2013).

Campfield (2006) tarafından 219 ortaokul öğrencisiyle yapılan araştırmada öğrencilerin %11,9 'nun siber zorbalık yaptığı, % 19,2'sinin siber mağdur olduğu, %37,4'nün de hem siber zorba hem de siber mağdur olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Li (2007), siber zorbalığın; zorbalık, cinsiyet, kültür, teknoloji kullanımı, siber güvenlik bilgisi ve akademik başarı faktörlerine göre değişkenlik gösterdiğini belirtmiştir.

Siber zorbalığın tanımlanması, kapsamı, türleri ve çeşitli değişkenler açısından Türkiye'de de birçok araştırma yapılmıştır. 4291 öğrenciyle, 727 okul müdürüyle ve 916 öğretmenle gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin siber zorbalık ve siber zorbalığa maruz kalma yaşantılarını incelemiş öğrencilerin % 9,42'sinin siber zorba, % 11,79'unun siber mağdur ve % 5,31'inin ise hem siber zorba hem de siber mağdur oldukları tespit edilmiştir (Serin 2012).

Ortaöğretim kurumunda 336 öğrenci ile yapılan diğer bir çalışmada ise öğrencilerin %14'ünün siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları, %10'unun ise siber zorbalık gösterdikleri ve zorbalığın %30'luk oranla sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla yapıldığı sonucuna belirlenmiştir. Araştırmanın devamında siber zorbalık davranışlarının en çok sosyal ağ sitelerinde ve cep telefonları aracılığı ile olduğu, demografik değişkenlerin

yapılan zorbalığa herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı görülmüştür (Akar ve Özdemir 2011).

Değişkenliği araştırmak için yapılan bir çalışmada; ergenlerde cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre siber zorbalık davranışları incelenmiş ancak değişkenlere göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır (Çivilidağ ve Cooper 2013).

9. sınıf öğrencilerini kapsayan bir diğer araştırmada ise öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri incelendiğinde erkek öğrenciler lehine farklılaşma olduğu bunun da nedenin erkeklerde şiddet ve şiddet türevli davranışlarla, cesaret ve güç gösterimi ya da statüyü koruma amaçlı davranışlardan kaynaklandığı sonucuna varılmıştır (Çifçi 2010).

Yaş aralıklarının artmasıyla siber zorbalığa maruz kalma oranının da arttığına ait araştırma sonuçları vardır. 18-19 yaşlarındaki öğrencilerin 13-14 yaşlarındakilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Özbay 2013).

228 lise öğrencisiyle yapılan ve siber zorbalık davranışlarının ekonomik faktörlere göre değerlendirildiği bir çalışmada, ailelerin ekonomik düzeylerindeki farklılığın siber zorba veya siber mağdur olma durumunu etkilemediği görülmüştür (Baker ve Kavşut 2007).

Arıca (2009)'ın psikolojik değişkenlerin siber zorbalığı ne ölçüde yordadığını tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmanın sonucunda 695 öğrenciden % 19,7 sinin siber zorbalık yaptığını, %54,4'ünün ise siber zorbalık kurbanı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yaklaşık % 50'si en az bir kez internet ortamında kimliklerini gizlediklerini yani bir başkasıymış gibi davrandıklarını söylemişlerdir. Bu da kimlik gizleme ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Erkeklerin bayanlara oranla daha fazla siber zorbalık davranışı sergiledikleri görülmüş ve siber zorbalık davranışlarına daha yatkın oldukları görülmüştür.

Ülkemizde ilköğretim öğrencileri arasında yapılan başka bir araştırmada ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre siber zorbalık düzeyi daha düşük olduğu, 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi 6 ve 7. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu; 7. sınıf öğrencilerinin ise 6. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe siber zorbalık düzeylerinin de arttığı savunulmuştur (Manap 2012).

Cassidy vd. (2009), Kanadalı öğrencilerle yaptığı bir araştırmada, siber zorbalık davranışı gösteren öğrencilerden; %14'ü insanları sevmediği için, %13'ü daha önce kendisine zorbalık yapıldığı için, %10 bir kez yapmak istediği için, %7'si de eğlenceli olduğu için yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Aynı araştırmada siber zorbalık davranışları gösteren öğrencilerin % 33'ü farklı kimlikle, %23 farklı cinsiyet belirterek, %19 farklı fiziksel görünümle sosyal ağlara giriş yaptıklarını belirtmişlerdir.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine yönelik yapılan farklı bir çalışmada, siber zorbalık davranışlarını erkeklerin kızlara göre daha fazla uyguladıkları ve bu davranışlara kızlara oranla daha fazla maruz kaldıkları bu nedenle erkek öğrencilerin daha fazla risk altında oldukları görülmüştür. Aynı araştırmada öğrenciler siber ortamda eğlence adına yaptıkları davranışların “siber zorbalık” olarak nitelendirildiğini ve suç olduğunu bilmediklerini, mağdurlar da zorbalık karşısında ne yapacaklarını bilmediklerini belirtmişlerdir (Çetinkaya 2010).

Siber zorbalığın yapılmasında “ilgi görme” özelliğinin etkili olduğu da yapılan araştırmalarda gözlemlenmiştir. Gençler günlük hayatta bulamadığı ilgi ve sempatiyi siber zorbalığa başvurarak elde etmektedirler (Dilmaç 2009).

Üstünlük duygusu siber zorbalık davranışlarına yol açan farklı etkenlerden biridir. Meslek liselerinde eğitim görmekte olan öğrencilere uygulanan ve narsistik özelliklerinin internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarıyla değerlendirilmesi hedeflenen bir araştırmada narsisizmle siber zorbalık arasında dolaylı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Özellikle narsistik bir kişilik ürünü olarak karşımıza çıkan ‘hak iddia etmek’, internet bağımlılığındaki yoksunluk ve kontrolsüzlükle; ‘üstünlük’ özelliği ise internet bağımlılığındaki sosyalleşememe sorunu ile anlamlı düzeydedir (Ekşi 2012).

Siber zorbalık davranışları yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, ruhsal durum vb. değişkenlere göre farklılık göstermektedir ancak görülme biçimleri genellikle benzer yollarla olmaktadır.

a) Online Kavga: Online kavga genellikle saldırganca tutum içinde olma, hakaret, kaba söylemler ve tehdit içerikli ifadeler kullanmayı içermektedir. Bu durum daha online sohbet ederken ve oyun oynarken meydana gelir. Sohbetteki kişilerin tartışması, hakaret edici ifadeler kullanması, eğlenme amaçlı şakalar yapması online kavgaya neden olur.

b) Zarar verme: Kişinin başkalarına sürekli olarak cep telefonu, e-posta ve anlık mesajlaşma araçları ile zarar verici söylemlerde bulunmasıdır. Zarar verme isteği ani öfke patlamalarının aksine daha uzun sürelidir. Kişilere zarar verici, çirkin ve kaba bir üslup kullanmak iletişimin durmasını sağlar.

c) İftira: Başkalarına zarar vermek amaçlı, doğru olmayan sözlerdir. Zararlı konuşmalar internet ortamında diğerlerine gönderilebilir. Böylelikle kişinin arkadaşları arasında kötü bir üne sahip olmasını amaçlanabilir. Dedikodu yapma ya da söylenti çıkarma yöntemleri kullanılır. İftira atma, öğrenciler tarafından okul çalışanlarına karşı kullanılan yaygın bir zorbalık biçimidir. Öğrenciler öğretmenine ya da okul yöneticilerine kızdıklarında internet ortamında yalan haberler çıkarabilir.

d) Başka Bir Kimliğe Bürünme: Başka bir kimliği kullanma zarar vermek ya da zorbalık tehdidinden uzak kalma amacıyla yapılır. Başka birinin kimliği, ilişkileri ve saygınlığını bozacak zararlı mesajlar gönderilerek kötü amaçlı kullanılabilir. Zorbalık yapan kişi herhangi bir sosyal ağ üzerinden sayfalar açabilir, herhangi birisinin profilini kullanabilir.

e) Başkasının Bilgilerini İnternet Ortamında İzinsiz Kullanma: Başkalarının gizli ya da utanç duyacakları bilgilerini, resim ve videolarını sanal ortamda yayımlanmasıdır.

f) Dışlama: İnternet ortamında kişiyi sosyal ağ içinde oluşturulan gruba almama veya gruptan çıkarma şeklinde olmaktadır. Dışlama online oyun oynarken, bir blog ya da diğer iletişim çevrelerinde meydana gelebilir. Dışlamanın duygusal etkisi de yoğun olmaktadır.

g) Taciz: İnternet ortamında aşağılama, hakaret etme, korkutmak ve tehdit etmek gibi zorbalık davranışları sürekli yapmaktır. Kişiler, bir kişinin özel görüntülerini internette yayımlanmaması konusunda şantaj uygulayabilirler (Yaman vd. 2011).

Siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşantılarında ebeveynlerin rolü de yadsınamayacak kadar büyüktür. Dilmaç (2009), zorba davranışlar içinde olan çocukların ailelerinden şefkat görmediklerini, şiddete başvuru disiplin anlayışı ile yetiştirildiklerini ve zorba ve mağdur olmayan çocukların ise karşı tarafın duygularını anlamasında, ebeveynlerince empati ve şefkat duygularıyla yetiştirildikleri için olduğunu böylelikle siber zorbalığa karışmadıklarını belirtmiştir (Dilmaç 2009).

Siber zorbalık davranışları kapsamında aile bireylerinin eğitim düzeyinin etken olup olmadığı araştırıldığında, sonuçlar arasında bir çelişki çıkmaktadır. Düşük eğitim düzeyine sahip anne babaların çocuklarında daha fazla siber zorbalık davranış gözlemlendiği sonucunun (Akbaba ve Eroğlu 2013) yanı sıra, master ya da doktora yapmış ebeveynlerin çocuklarında daha fazla siber zorbalık davranışları gözlemlendiği sonucunu ortaya çıkaran bir başka araştırma da mevcuttur (Serin 2012).

Siber zorbalık davranışlarında eylem sonrası pişmanlık duygusunun düşük olması da endişe vericidir. Yurtdışında yapılan bir araştırmada geleneksel zorbalığa karışmış öğrencilerin %70'i pişmanlıklarını belirtirken siber zorbalık yapmış öğrencilerden sadece %42'si pişman olduğunu belirtmiştir (Slonje *et al.* 2012).

Siber zorbalık konusunda birçok araştırmalar yapılmış ve araştırmacıların birçoğu zorbalık davranışlarına ait özelliklerin maruz kalınacak zararı artırdığını belirtmiştir (Özbay 2013). Kişilerin özel görüntü ve resimlerinin milyonlarca kişinin erişimine açılması, paylaşılması, teşhir edilmesi geleneksel zorbalığın vermiş olduğu zarardan kat ve kat daha fazla ve daha derindir (Arıcak 2009).

2.3 Siber Mağdurluk Davranışları

Siber mağduriyet, bilişim araçlarıyla kişilere, teknik açıdan ya da sosyal ilişkilerine zarar verecek davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan fiziki ve ruhsal manada mağduriyet yaşaması durumudur (Arıcak vd. 2011).

Siber Mağdur, elektronik iletişim araçları vasıtasıyla kendisine zarar verilen kişidir (Serin 2012). Siber Mağdurlar kendine güven düzeyleri düşük ve kaygı düzeyleri de oldukça yüksek olan, genellikle de akranlarınca reddedilen, güvensiz, sosyal becerileri düşük ve fiziksel zayıflığından dolayı kendilerini savunmakta yetersiz gören en savunmasız ve en çaresiz gruptur.

Siber zorbalığın anonim olma özelliği de sorunun çözümünde karşılaşılan etkenlerdir. Shariff (2005)'in öğrencilerle yaptığı bir araştırmada, mağdur öğrencilerin %41'nin zorbalık yapan kişilerin kimliklerini bilmediklerini belirtmiştir.

Siber zorbalık davranışlarında gözlemlenen özelliklerden ilki; zorbalığın anonim olması

yani zorbalığı yapan kişinin kimliğinin belli olmamasıdır. İkincisi yapılan zorbalığa sayısız kişinin izleyici olabilmesidir. Üçüncü özellik ise cinsel tacizdir. Utanç veren bu durum mağdurların yardım istemesinin önündeki en büyük engeldir (Shariff 2005).

Mağdurların çoğu maruz kaldıkları zorbalığı ebeveynlerine ya da öğretmenlerine bildirmemektedir. Çünkü yetişkinlerin siber zorbalığa çözüm bulamayacaklarını hatta internet erişimlerini de ellerinden alınacağını düşünmektedir. Mağdurların genelde hissettikleri duygular aşağılanma, huzursuzluk, yalnızlık, tehdit edilmekten korkma ve intihar düşüncesidir (Campfield 2006).

Siber mağdurlarda düşük benlik kaygısı, yüksek seviyede depresyon ve önemli yaşam zorluklarıyla karşılaşmaktadırlar (Tokunaga 2010).

Kowalski ve Limber (2007) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların % 4'ü siber zorba, % 11'i siber mağdur ve % 7'si siber zorba/mağdur olduğunu, % 78'i ise hiçbir biçimde siber zorbalığa karışmadığını belirtmiştir. Araştırmada siber zorbalığa anlık mesajlaşma, sohbet odası ve e-posta yoluyla maruz kalındığı bulunmuştur. Bu araştırmada siber mağdurlar ve zorba/mağdurlar, kendilerine en çok okul arkadaşlarının siber zorbalık yaptığını ve bunu yabancıların izlediğini bildirmişlerdir.

Siber zorba iletişim teknolojisini kullanarak mağdurla istediği an, yer ve zaman gözetmeksizin iletişime geçerek, siber mağduru sürekli zorba davranışlara maruz bırakmaktadır (Kowalski and Limber 2007).

İlköğretimde sınıflar arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla yapılan bir araştırmada; katılan 6. sınıf öğrencilerinin %20,3, 7. sınıf öğrencilerinin %17,3 ve 8. sınıf öğrencilerinin % 18,2 siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Bunun yanında 6. sınıf öğrencilerinin %79,7, 7. sınıf öğrencilerinin %82,7 ve 8. sınıf öğrencilerinin %81,8 sanal zorbalığa maruz kalmadığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan siber mağduriyet yaşayan 77 öğrenciye sanal zorbalık yapan kişinin cinsiyeti sorulduğunda öğrencilerden %19,5 kız cevabını verirken %77,9 erkek öğrencilerin zorbaca davranışlarda bulduklarını belirtmişlerdir (Ayas ve Horzum 2012).

Konuyla ilgili yapılan diğer bir araştırmada yaşantılarının çoğunun sanal sohbet ortamlarda gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. 3000 öğrencinin katıldığı araştırmada siber mağdurların %38'i hayal kırıklığı, %37'u sinirlilik ve %24'ü de üzüntü yaşadıklarını belirtmişlerdir (Hinduja and Patchin 2007).

Kanada ve Çin’de siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler arasında yapılan bir araştırmada mağdurlardan %21,8 e-mail üzerinden, % 30,8’i sohbet odalarından, %13,5’i de mobil telefon aracılığıyla siber zorbalığa uğradıklarını belirtmiştir (Li 2007).

Akran zorbalığı incelendiğinde, öğrencilere daha çok arkadaşlarının ya da akranlarının yaptıkları zorba davranışların duygusal ve sosyal yönden gelişimlerine zarar verdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Şahin vd. 2012). Siber mağdurlarda benlik saygılarının düşmesi, depresyon, yüksek anksiyete, yalnızlık duygusu gibi olumsuz psikolojik sonuçlar ve okula devamsızlık, okul fobisi gibi sosyal sorunlar da görülmektedir (Ybarra and Mitchell 2004, Tokunaga 2010).

Anonim bir kimlik tarafından zarar gören, siber saldırıya uğrayan mağdur kişinin çevresindeki insanlara olan güveni de kalmaması riskini de taşımaktadır. Saldırgan kişi mağdurun etrafındaki arkadaşları olabileceği gibi farklı bir kişi ya da kişilerde olabilir. Siber zorba, mağdura istediği zaman ve istediği yerden zorba davranışlar gösterebilir. Buna kolaylık sağlayan ise kullanılan bilişim veya iletişim araçlarıdır. Bu araçlar ile siber zorbanın mağduru anlık iletilerle tehdit etmesi, kaba üslup kullanılan kısa mesajlar göndermesi, sosyal ağlarda dedikodu yapması ve kişinin özelini internet ortamında paylaşması gelmektedir (Akar ve Özdemir 2011).

Siber mağduriyet davranışlarının psikolojik ve duygusal sonuçlarının incelendiği bir araştırmada; siber zorbalığa maruz kalan bir çocukta depresyon, anksiyete, öfke ve korku, okula gitmek istememe, sınıfını ya da okulunu değiştirme isteği, arkadaşlarından kaçınma, bilgisayar kullanımında tereddüt yaşaması gibi belirtilerin olabileceği saptanmıştır (İnt.Kyn.7).

Ülkemizin de dahil olduğu 33 Avrupa ülkesinde 2010 ve 2014 yıllarında yapılan araştırmada, 11-16 yaş grubundaki çocukların siber zorbalığa maruz kalma oranlarının %7’den %12’ye yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır (İnt.Kyn.8).

İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasında yapılan diğer bir araştırmada ise öğrencilerin %18,6’ sının siber mağdur ve %11,6’sının siber zorba davranışlarını yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (Ayas ve Horzum 2012).

Yüz yüze gerçekleşen zorbalık ve siber zorbalık davranışları mağdurlarda ortak özellikler görülebilmektedir. Her iki zorbalığın mağdurlarında depresyon, anksiyete,

artan şekilde içsel sıkıntı, yalnızlık, benlik saygısında azalma, öfke ve dışlanmışlık duyguları gözlemlenmiştir (Campfield 2006).

İlköğretim ikinci kademe ve lise öğrencilerinden oluşan 2287 öğrenci ile yapılan araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin siber zorbalık davranışlara %9,5'i okulda, %25,2'i okul dışında, %58,8'i de hem okulda hem okul dışında maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Yine aynı araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığı durdurmak için tercih ettikleri yol sorulduğunda, % 17,14'ünü karşı koyarak mücadele etmek, % 16,97'sini e-posta adresini ya da telefon numarasını değiştirmek, % 13,6'sını mesajları kimlikleri engellemek, %11,72'sini polise ya da başka yetkililere bildirmek, % 11,37'sini birine anlatmak (öğretmen/aile), % 11,28'ini durmalarını istemek, % 7,87'sini saldırgan e-postaların ya da metinlerin kaydını tutmak, % 6,43'ünü göz ardı etmek, % 3,63'ünü diğer yollarla sanal zorbalığı durdurmak yanıtlarını vermişlerdir (Burnukara 2009).

Siber zorbalığın psikolojik ve sosyal zararlar verdiğini belirten araştırmaların yanı sıra siber mağdur öğrencilerin akademik başarılarının nasıl etkilendiğine dair araştırmalar da söz konusudur. Örneğin bu sorun üzerine yapılan araştırmalarda, siber zorbalığın, mağdur gençlerin psikososyal gelişimine verdiği zararların haricinde akademik başarılarının da olumsuz yönde etkilendiği ortaya konulmuştur (Hinduja and Patchin 2007, Li 2007).

2.4 Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Farkındalıkları

Okullarda yaşanan zorbalık olaylarında öğretmen tutumlarının ve öğrencilerin öğretmene dair algılarının da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Öğretmenler hem ebeveynlerden sonraki ikincil bağlanma figürü hem de etkili birer sosyalleşme aktörüdürler. Bu sebeple çocuk ve ergenlerin sosyal ve bilişsel gelişimlerinde önemli bir yer tutmakta, onların bilişsel ve davranışsal yönden gelişimlerini etkileyebilmektedirler (Hoover *et al.* 1993).

Öncelikle hangi davranışın zorbalık davranış olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Günümüzde öğretmen ve öğrenciler tarafından zorbalık özelliği taşıyan davranışların zorbalık olarak nitelendirilmeyerek önlem alınmasına gerek görülmemektedir. Sorun

olarak görülmeyen ve gerekli önlemlerin alınmadığı siber zorbalık davranışları öğrenciler tarafından yapılmaya devam edecektir (Ayas 2008).

Kanadalı öğrenciler arasında yapılan bir araştırmada siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu, %74'ü arkadaşlarına, %57'si ailelerine ve %47'si de okul personeline (öğretmen, yönetici) anlatabileceklerini söylemişlerdir (Cassidy *et al.* 2009).

Öğrencilerin çoğu okuldaki öğretmen ve yöneticilere yaşamış oldukları mağduriyeti anlatmıyorlar. Mağduriyet yaşayan öğrencilerin yaşamış oldukları zorbalığı çevresindeki kim ya da kimlerle paylaşabileceğini-paylaştığını araştıran bir çalışmada öğrencilerden, %33,6'sı kimseye söylemediğini, %23,4'ü arkadaşlarına söylediğini, %13,2'si kardeşine söylediğini, %16,3'ü anne ve babasına söylediğini, %8,2'si öğretmenine, %3'ü başka birine ve %2'si ise okul idarecilerine söylediğini belirtmiştir (Ayas ve Horzum 2012).

Mark (2009), Ayas ve Horzum (2011) tarafından yapılan araştırmalarda öğretmenin siber zorbalık algıları demografik değişkenler yönünden araştırılmış ve cinsiyet, branş, mesleki yıl gibi değişkenlerin, öğretmenlerin siber zorbalık algılarında anlamlı farklılık yaratacak değerlere ulaşamamıştır.

Öğretmenler, öğrencilerin kendi aralarında ciddi problemler yaşamalarına, ruhsal ve sosyal bozukluklara sebep olan siber zorbalığın çok önemli bir eğitim sorunu olduğunun farkında değillerdir (Beran and Li 2005, Keith and Martin 2005, Chibbaro 2007, Li 2007).

Yapılan çalışma oran veya katılım olarak az da olsa öğretmenlerin bazılarının siber zorbalığın farkında olduğunu göstermektedir. Ayrıca öğretmenler medyanın fark ediş süreçlerine katkı sağladığını medyada çıkan haberlerle, geç de olsa siber zorba davranışları ve siber mağdur davranışlarını fark ettiklerini belirtmişlerdir.

Siber zorbalığın önlenmesi ile ilgili olarak öğrenci önerilerini belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada öğrencilere “Siber zorbalığın önlenmesi ya da azaltılması için sence öğretmenler ne yapabilirler?” sorusu yönlendirilmiştir. Önerilerinde öğrenciler “Öğretmenler seminerler düzenleyip öğrencilere internet kullanımı ile ilgili bilgiler vermelidir. Öğretmenler bu konuda aktif olmalı ve öğrencileri aydınlatıp onları yönlendirmelidir” ifadelerini belirtmişler, bazı öğrenciler de öğretmenlerin herhangi bir şey yapamayacağını belirtmiştir Bu öğrenciler görüşlerini dile getirirken

“Öğretmenlerin bir şey yapabileceğini düşünmüyorum. Yapmak isteyen zaten yapar” şeklinde konuşmuşlardır (Şahin vd. 2010).

Slojen vd. (2012), siber mağdurluk yaşayan öğrencilerin bu durumu yetişkinlerle paylaşmak istemedikleri nedeni olarak da yetişkinlerin bu problemi iyi bir şekilde ele alabileceklerini düşünmediklerini eğer birilerini anlatmak isterlerse birinci tercihlerinin arkadaşları, ikinci tercihlerinin aileleri ve son tercihlerinin de öğretmenleri olacağını belirtmişlerdir.

Ortaokul ve lise öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, okuldaki yetişkinlerin (öğretmen, yönetici ve diğer personel) kendilerine yardım edebileceklerini düşünmediklerini, isteksiz de olsalar yardım alma konusunda ebeveynlerini tercih ettikleri belirtmişlerdir (Agatston *et al.* 2007) .

Mark (2009)'ın yaptığı araştırmaya göre, öğrenciler, siber zorbalık olaylarının öğretmenler tarafından çözümlenebileceğini belirtmişler ancak öğretmenlerin sadece %30'u siber zorbalık olaylarının farkında olduğu belirlenmiştir. Sorunun çözümlenmesine en yakın branş olarak tanımlanabilecek rehber öğretmenler ve diğer branş öğretmenleriyle ülkemizde yapılan bir çalışmada, rehber öğretmenlerin okullarda bu tür problem yaşayan öğrencilerle diğer öğretmenlerden daha fazla iletişim içerisinde olmalarından dolayı Rehber Öğretmenlerin(Psikolojik Danışman) diğer branştaki öğretmenlerden sanal zorbalık farkındalık puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ayas ve Horzum 2013).

FATİH Projesinde ise Öğretmenlerin siber zorbalıkla mücadele yeterliliğini sağlamak için siber zorba davranışlara maruz kalan öğrencilere sadece 5 maddelik öneriler verebilecekleri bilgisi yer almıştır. Bu öneriler,

- Kimin gönderdiği bilinmeyen, rahatsızlık verici yazılı iletilere cevap vermemek,
- Daha sonra araştırılmak üzere rahatsızlık veren e-maillerin silinmemesi,
- Sosyal ağ ortamlarındaki sohbet ve oturum bilgilerinin saklanması, log kayıtlarının tutulması,
- Sosyal ağlarda, forumlarda, gruplarda, sohbet odalarında olumsuz olay yaşandığında ağın ya da sitenin yöneticisiyle görüşülmesi.

- İzinsiz özel bilgileri yayınlayan web sitesinin internet servis sağlayıcısına bildirilmesidir (İnt.Kyn.2).

Eğitim sistemi içerisindeki tüm paydaşların, ilgililerin siber zorbalık konusunda bilinçli, duyarlı ve sorunun çözülmesi yönünde farkındalığı sağlamış olması gerekmektedir. Eğitimcilerin farkındalık düzeylerinin artmasında probleme ilişkin hassasiyetleri önem arz etmektedir (Ayas 2008).

Willard (2007) ise siber zorbalık konusunun sadece teknik bir konu olmadığını eğitim sistemlerinde müfredat yapıcılarla eğitim teknolojileri programlayıcıların koordineli çalışmalar çıkarması gerektiğini savunmuştur.

Okullarda siber zorbalık/mağdurluk davranışlarını ve olaylarını belirleyerek önlemler alacak olanlar öğretmen ve yöneticilerdir. Onların, siber zorbalığın sonuçlarının neler olabileceği ve önleme yollarını bilmelerinde algılarının yüksek olması gerekmektedir. Konu ile ilgili az da olsa alanyazında çalışmalar mevcut olup araştırma sonuçları incelendiğinde öğretmenlerin çok azının sanal zorbalığı bir problem olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır.

3.MATERYAL ve METOT

Bu bölümde araştırmanın türü, evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları ile veri analiz bilgileri yer almaktadır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık/mağdurluk davranışları ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmen ve okul yöneticilerinin farkındalıklarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmada iki veya daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama türü kullanılmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, küme örnekleme yöntemiyle belirlenmiş Denizli ilinin coğrafi, sosyal, ekonomik ve kültürel yönleriyle birbirlerine benzer üç ilçesi olan; Çal, Bekilli ve Baklan ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim okullarındaki öğrenciler ve görev yapan öğretmen ve okul yöneticileri oluşturmaktadır. Tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak yapılan seçme sonucunda ise 9. 10. 11. ve 12. sınıflarında öğrenim gören 252 öğrenci, 56 öğretmen ve 15 okul yöneticisi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak; öğrenciler için Arıca vd. (2011), tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık” ve “Siber Mağduriyet” ölçekleri ile Serin (2012), tarafından geliştirilen öğrenci, okul idarecileri ve öğretmenler için siber zorbalık davranışları farkındalık anketi ve “Kişisel Bilgi Formları” kullanılmıştır. Ayrıca kişisel bilgi formlarında yapılandırılmış açık uçlu sorular da yer almaktadır.

3.3.1. Siber Zorbalık Ölçeği

Arıcak vd. (2011), tarafından geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiş olup, ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri .939 ve Bartlett Sphericity Testi Ki-Kare değeri 9197.54 ($p<.05$) olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .95 olarak; test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur (Serin 2012).

3.3.2 Siber Mağdurluk Ölçeği

Arıcak vd. (2011), tarafından geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiş olup, ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür.. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluğu değeri .882 ve Bartlett Sphericity Testi Ki-Kare değeri 4374.93 ($p<.05$) olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için Cronbach alfa katsayısı .89 olarak, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .75 olarak bulunmuştur (Serin 2012).

3.3.3 Kişisel Bilgi Formları ve Siber Zorbalık Anketi

Kişisel Bilgi Formu ile öğrencilerin, demografik özellikleri, internet kullanma davranışları, siber zorbalık anketi ile öğrencinin siber zorbalık yapıp yapmadığı ya da siber zorbalığa maruz kalıp kalmadığı tarzında sorular sorulmuştur. Siber Zorbalıkla ilgili anketin başındaki yönergede öğrencilerin anlayabileceği tarzda “İnternet ve Telefon Zorbalığı Nedir?” bir açıklama konulmuş; öğrencilerin soruları bu tanıma göre yanıtlamaları istenmiştir (Serin 2012).

3.3.4 Siber Zorbalık Farkındalık Anketi

Kişisel Bilgi Formu ile öncelikle okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin demografik bilgileri sorulmuş; daha sonra ise siber zorbalık kavramını duyup duymadıkları,

okullarında bu tür davranışlara karşı önlemler alıp almadığı ve ne tür tedbirler aldıklarına ilişkin sorular sorulmuştur. Yönetici ve öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili soruları yanıtlamaya başlamadan önce “Siber Zorbalık Nedir?” şeklinde sunulan tanımı okumaları istenmiş ve soruları bu tanıma göre yanıtlamaları istenmiştir (Serin 2012).

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçek, kişisel bilgi ve anket formları Fen Bilimleri Enstitüsü aracılığıyla araştırma izni için Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilmiş, ölçeklerin ve anketlerin uygulanmasında 2014-2015 eğitim öğretim yılında Çal, Bekilli ve Baklan ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarında uygulanmak üzere izin alınmıştır. Çal, Bekilli ve Baklan İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri'ne bağlı 6 ortaöğretim okulunda öğrenciler, öğretmenler ve yöneticilerden formları doldurması talep edilmiştir. Öğrencilere dağıtılan 300 adet formlardan 290 tanesi geri dönmüş, eksiklikler tespit edildikten sonra 252 tane öğrenci formu, 90 adet öğretmen formundan geri dönen 56 tane form ve 18 adet dağıtılan yönetici formundan geri dönen 15 tane form dikkate alınarak çalışmada kullanılmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Ölçek ve anketlerin uygulanması sonucu elde edilen veriler SPSS18 programına aktarılmıştır. Analizlerden önce Kolmogorov-Smirnov testi ve Detrended Normal Q-Q Plot grafikleri ile dağılımların normalliği incelenmiştir. Analiz işlemlerinde frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış, ilişkisiz örneklem t-test ve tekyönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA sonucu anlamlı çıkan maddelere ise Tukey HSD testi yapılmıştır. Öğretmen ve okul yöneticilerinin farkındalık anketlerinde yer alan açık uçlu sorulara da içerik analizi yapılmıştır. Yapılan tüm analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Elde edilen sonuçlar tablolar üzerinde ve yüzdelik oranlarla düzenlenerek yorumlanmıştır. Kişisel bilgi formlarında yapılandırılmış açık uçlu sorularla veriler toplanarak analiz sürecinde betimsel analizden yararlanılmıştır.

Siber Mağdur Ölçeğinde “Evet” ya da “Hayır” seçenekleri mevcutken Siber Zorbalık

Ölçeğinde öğrencilerden ölçekte belirtilen davranışları ne ölçüde yaptıkları analiz edilmiştir. Çizelge 3.1 görüldüğü gibi Siber Zorbalık ölçeğinde her bir maddeye yönelik dört derecelendirme ölçek aralığını ifade eden “Hiçbir Zaman, Bazen, Çoğu Zaman ve Her Zaman” şeklindeki seçeneklerden oluşmaktadır. Bu seçeneklere sırasıyla 1,2,3 ve 4 değerleri verilmiştir.

Çizelge 3.1 Siber zorbalık ölçeği puan aralığı.

Seçenekler	Verilen Puanlar	Puan Aralığı
Hiçbir Zaman	1	1.00-1.75
Bazen	2	1.76-2.50
Çoğu Zaman	3	2.51-3.25
Her Zaman	4	3.26-4.00

4. BULGULAR

Bulgular bölümünde öğrenci kişisel bilgi formunda yer alan öğrencilere ait betimsel istatistikler ile siber zorbalık davranışlarına maruz kalma ve siber zorbalık davranışlarını uygulama sıklıkları, okul yöneticileri ve öğretmenler için hazırlanan kişisel bilgi formunda yer alan betimsel istatistikleri ve anket sorularının değerlendirme sonucu bulguları ve yorumları bulunmaktadır.

4.1 Betimsel İstatistikler

Çizelge 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.10, 4.11, 4.12' de araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgi formunda verdikleri cevapların frekans ve yüzdeleri verilmiştir.

Çizelge 4.1 Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre dağılımı.

Cinsiyet	f	%
Kız	135	53,6
Erkek	117	46,4
Toplam	252	100,0

Çizelge 4.1.'de araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde 252 öğrencinin %53,6'sının (n=135) kız, % 46,4'nün (n=117) de erkek öğrenci olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.2 Öğrencilerin yaş değişkenine göre dağılımı.

Yaş	f	%
18	17	6,7
17	74	29,4
16	49	19,4
15	61	24,2
14	51	20,2
Toplam	252	100,0

Öğrencilerin yaş değişkenine göre dağılımı değerlendirildiğinde % 6,7'sinin (n=17) 18 yaşında, % 29,4'nün (n=74) 17 yaşında, % 19,4'nün (n=49) 16 yaşında, % 24,2'sinin 16 yaşında, % 24,2'sinin (n=61) 15 yaşında ve % 20,2'sinin (n=51) 14 yaşında olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.3 Öğrencilerin sınıf değişkenine göre dağılımı.

Sınıf	f	%
9. sınıf	69	27,4
10. sınıf	44	17,5
11. sınıf	59	23,4
12. sınıf	80	31,7
Toplam	252	100,0

Sınıflara göre dağılımlar incelendiğinde; öğrencilerin % 27,4'nün (n=69) 9. sınıfta, % 17,5'nin (n=44), % 17,5'nin (n=55) 10. sınıfta, % 23,4'nün (n=59) 11. sınıfta ve % 31,7'sinin (n=80) 12. Sınıfta olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.4 Öğrencilerin anne-baba beraberlik durumlarına göre dağılımı.

Cevap Türü	f	%
Berber	229	90,9
Ayrı	23	9,1
Toplam	252	100,0

Örneklem grubundaki öğrencilerin anne-babalarının beraberlik durumları incelendiğinde, anne-babaların % 90,9'nun beraber,% 9,1'nin ise ayrı olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.5 Anne-baba eğitim durumlarına göre dağılımı.

Anne	f	%	Baba	f	%
Okur-yazar değil	15	6,0		6	2,4
Okur-yazar	9	3,6		11	4,4
İlköğretim mezunu	187	74,2		149	59,1
Lise Mezunu	37	14,7		66	26,2
Üniversite Mezunu	3	1,2		16	6,3
Yüksek Lisans/Doktora Mezunu	1	0,4		4	1,6
Toplam	252	100,0		252	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba eğitim düzeylerine incelendiğinde annelerin %6,0'nın (n=15), babaların %2,4'nün (n=6) okur-yazar olmadığı, annelerin %74,2'sinin (n=187), babaların %59,1'nin (n=149) ilköğretim mezunu, annelerin %14,7'sinin (n=37) lise mezunu, babaların %26,2'sinin (n=66) lise mezunu, annelerin %1,2'sinin (n=3), babaların %6,3'nün (n=16) üniversite mezunu olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.6 Anne-baba meslek durumlarına göre dağılımı.

Anne	f	%	Baba	f	%
Ev Hanımı	215	85,3	Çalışmıyor	9	3,6
Memur	6	2,4	Memur	30	11,9
Emekli	5	2,0	Emekli	10	4,0
İşçi	14	5,6	İşçi	41	16,3
Çiftçi	5	1,6	Çiftçi	93	36,9
Diğer	6	3,2	Diğer	69	27,4
Toplam	252	100,0		252	100,0

Örneklem grubundaki öğrencilerin anne ve babalarının meslek dağılımları

incelendiğinde; annelerin % 85,3 (n=215)'ünün ev hanımı, babaların % 3,6'sının (n=6) çalışmadığı, annelerin % 2,4'nün (n=6), babaların % 11,9'nun (n=30) memur, annelerin % 5,6'sının (n=14), babaların % 16,3'nün işçi, annelerin % 1,6' sının (n=5), babaların % 36,9'nun (n=93) çiftçi oldukları belirlenmiştir.

Çizelge 4.7 Örneklemin “eviniz kendinize (ailelenize) mi ait, kira mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap Türü	f	%
Evimiz Kendimizin	220	87,3
Evimiz Kira	32	12,7
Toplam	252	100,0

Ailelerin ekonomik değerlendirilmesinde kullanılan diğer bir değişken ise ev sahibi olup olmadıklarıdır. Araştırmada öğrencilerin % 87,3' nün (n=220) evlerinin ailelerine ait olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.8 Örneklemin “sana ait bilgisayarın var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap Türü	f	%
Evet	164	65,1
Hayır	88	34,9
Toplam	252	100,0

Öğrencilerin kendilerine ait bilgisayar ve cep telefonu olup olmadığına göre yapılan incelemede ise 252 öğrencinin %65,1' nin (n=164) bilgisayar sahibi olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.9 Öğrencilerin cep telefonu sahibi olma durumuna göre dağılımı.

Cep Telefonu Sahibi	f	%
Evet	224	88,9
Hayır	28	11,1
Toplam	252	100,0

Öğrencilerin kendilerine ait cep telefonu olup olmadığına göre yapılan incelemede ise 252 öğrencinin % 88,9' nun (n=224) ise cep telefonu olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.10 İnternete daha çok erişilen yerlere göre dağılımı.

Yer	f	%
Ev	185	73,4
Okul	26	10,3
İnternet Kafe	27	10,7
Arkadaşın Evinde	14	5,6
Toplam	252	100,0

İnternet erişim yerleri değişkenine göre öğrencilerin daha çok %73,4 (n=185)'nün evlerinden, % 10,7'sinin (n=26) internet kafelerden, % 10,3' nün (n=26) okuldan, % 5,6' sının (n=14) arkadaşlarının evinden eriştikleri bulunmuştur.

Çizelge 4.11 İnternetin kullanma sıklığına göre dağılımı.

Günde	f	%
1 saatten az	87	34,5
1-2 saat	106	42,1
3-4 saat	30	11,9
5 saat ya da daha fazla	29	11,5
Toplam	252	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin %42,1'i (n=106) günde 1-2 saat interneti kullandıklarını belirtirken % 34,5'i (n= 87) 1 saatten az, % 11,9'u (n = 30) 3-4 saat, %11,5'i (n=29) ise günde 5 saat ve üstünde interneti kullandıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.12 İnternetin daha çok kullanma amacına göre dağılımı.

Kullanma amacı	f	%
Sohbet	108	42,9
E-mail	19	7,5
Oyun	31	12,3
Araştırma- ödev	90	35,7
Diğer	4	1,6
Toplam	252	100,0

Çalışmaya katılan öğrencilerin % 42,9'u (n=108) interneti daha çok sohbet (sosyal ağlar) amaçlı kullandıklarını belirtirken % 35,7'si (n=90) araştırma-ödev yapmak için, % 12,3' ü (n = 31) oyun için ve % 7,5' i (n = 19) e-mail için interneti kullandıklarını belirtmişlerdir.

4.2 Öğrencilerin Siber Zorbalık/Siber Mağdurluk Davranışlarına Ait

Araştırma Bulguları

Bu bölümde örneklem grubunda yer alan öğrencilerin siber mağdur ve siber zorba boyutlarının değişik durumlara göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için uygulanan bazı testlerin bulgu ve yorumlarına yer verilmiştir. Bu değişkenlerden cinsiyet, anne-baba berberlik durumu, ev sahibi olma, bilgisayar sahibi olma, cep telefonu sahibi olma değişkenleri üzerinde bağımsız örneklem t-testi; yaş, sınıf, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba meslek durumu, internete erişilen yer, internet

kullanma sıklığı ve internet kullanma amacı değişkenleri üzerinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Bunlardan anlamlı farklılık gösterenler üzerinde Tukey HSD uygulanmıştır.

Çizelge 4.13 Cinsiyet değişkenine ilişkin siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutuna göre t-testi analiz sonuçları.

Boyut	C	N	$\bar{X}$	SD	SE	t	p
Siber	Kız	135	1,8940	,16445	,01415	-0,02	0,998
Mağdurluk	Erkek	117	1,8941	,15597	,01442		
Siber Zorbalık	Kız	135	1,0344	,07852	,00676	-2,405	0,018*
	Erkek	117	1,1101	,33245	,03073		

*p< 0.05

Yapılan t- Testi sonucu Siber mağdurluk boyutunda kız ($\bar{X}$ =1,8940) ve erkek ($\bar{X}$ =1,8941) öğrenciler “Hayır, Bana hiçbir zaman yapılmadı” düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Siber mağdurluk boyutunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Siber zorbalık boyutunda kız ($\bar{X}$ =1,0344) ve erkek ($\bar{X}$ =1,1101) öğrenciler “Hiçbir zaman yapmam” düzeyinde görüş bildirmişlerdir. Siber zorbalık boyutunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Öğrencilerin sosyal ve ekonomik değişkenlerle siber zorbalık ve siber mağdurluk davranışları arasındaki ilişki bazı örneklerle incelenmiştir.

Çizelge 4.14 Anne-baba beraberlik durumlarına göre siber zorbalık ve siber mağdurluk t -testi analiz sonuçları.

Berberlik Durumu	N	$\bar{X}$	SD	SE	t	p
Siber Beraber	229	1,8969	,15947	,01054	0,887	0,376
Mağdurluk Ayrı	23	1,8658	,16885	,03521		
Siber Beraber	229	1,0637	,22907	,01514	-1,243	0,215
Zorbalık Ayrı	23	1,1279	,29819	,06218		

Anne-Baba beraberlik değişkenine göre öğrencilerin siber mağdurluk ve siber zorbalık boyutlarında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Anne-baba ile beraber yaşayan öğrencilerin ($\bar{X}=1,8969$) ve Anne ya da babadan ayrı yaşayan öğrencilerin ($\bar{X}=1,8658$) siber mağdurluk boyutunda verdikleri cevaplar “Hayır, Bana hiçbir zaman yapılmadı” düzeyindedir. Siber zorbalık boyutunda Anne-baba ile beraber yaşayan öğrenciler ($\bar{X}=1,0637$) ve Anne ya da babadan ayrı yaşayan öğrenciler ($\bar{X}=1,1279$) “Hiçbir zaman yapmam” düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 4.15. Ev sahibi olma durumlarına göre siber zorbalık ve siber mağdurluk t-testi analiz sonuçları.

Ev Sahibi		N	$\bar{X}$	SD	SE	t	p
Siber	Evet	220	1,8937	,15079	,01017	-0,101	0,920
Mağdurluk	Hayır	32	1,8967	,21746	,03844		
Siber	Evet	220	1,0708	,24975	,01684	0,228	0.820
Zorbalık	Hayır	32	1,0607	,10510	,01858		

Ailelerinin ev sahibi olma değişkenine göre öğrencilerin siber mağdurluk ve siber zorbalık boyutlarında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Evleri kendilerine ait öğrencilerin ($\bar{X}=1,8937$) ve evleri kira olan öğrencilerin ($\bar{X}=1,8967$) siber mağdurluk boyutunda verdikleri cevaplar “Hayır, Bana hiçbir zaman yapılmadı” düzeyindedir. Siber zorbalık boyutunda evleri kendilerine ait öğrenciler ($\bar{X}=1,0708$) ve evleri kira olan öğrenciler ($\bar{X}=1,0607$) “Hiçbir zaman yapmam” düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 4.16 Bilgisayar sahibi olma durumlarına göre siber zorbalık ve siber mağdurluk t-testi analiz sonuçları.

Bilgisayar Sahibi		N	$\bar{X}$	SD	SE	t	p
Siber	Evet	164	1,8839	,17062	,01332	-1,471	0,143
Mağdurluk	Hayır	88	1,9130	,13780	,01469		
Siber	Evet	164	1,0778	,27498	,02147	0,758	0,449
Zorbalık	Hayır	88	1,0541	,13766	,01467		

Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgisayar sahibi olma durumları ile siber zorbalık ve siber mağdurluk davranışları boyutları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Bilgisayar sahibi olma değişkenine göre öğrencilerin siber mağdurluk ve siber zorbalık boyutlarında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Bilgisayar sahibi öğrencilerin ($\bar{X}=1,8839$) ve bilgisayarı olmayan öğrencilerin ($\bar{X}=1,9130$) siber mağdurluk boyutunda verdikleri cevaplar “Hayır, Bana hiçbir zaman yapılmadı” düzeyindedir. Siber zorbalık boyutunda bilgisayarı olan öğrenciler ($\bar{X}=1,0778$) ve bilgisayarı olmayan öğrenciler ($\bar{X}=1,0541$) “Hiçbir zaman yapmam” düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 4.17 Cep telefonu sahibi olma durumlarına göre siber zorbalık ve siber mağdurluk t-testi analiz sonuçları.

Cep telefonu		N	$\bar{X}$	SD	SE	t	p
Siber	Evet	224	1,8849	,15789	,01055	-2,597	,010*
Mağdurluk	Hayır	28	1,9674	,16295	,03079		
Siber	Evet	224	1,0767	,24930	,01666	1,355	0,177
Zorbalık	Hayır	28	1,0126	,04036	,00763		

*p< 0.05

Yapılan t- Testi sonucu Cep telefonuna sahip öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=1,8849$) ve cep telefonu olmayan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=1,9674$) Siber mağdurluk boyutunda “Hayır, Bana hiçbir zaman yapılmadı” düzeyindedir. Siber mağdurluk boyutunda cep telefonu olanlar ile olmayanlar arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Siber zorbalık boyutunda Cep telefonuna sahip öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=1,8849$) ve cep telefonu olmayan öğrencilerin görüşleri ($\bar{X}=1,9674$) “Hiçbir zaman yapmam” düzeyindedir. Siber zorbalık boyutunda öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Çizelge 4.18 Yaş değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber Mağdur	Gruplar arasında	,243	4	,061			
	Gruplar içerisinde	6,203	247	,025	2,419	0,049*	4-5** (14-15 yaş)
	Toplam	6,446	251				
Siber Zorba	Gruplar arasında	,365	4	,091			
	Gruplar içerisinde	13,641	247	,055	1,653	,162	
	Toplam	14,006	251				

*p< 0.05   **Tukey HSD testine göre istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki anlamlı farklılıkları

ANOVA testi ile yapılan, öğrencilerin yaşları ile siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutları arasındaki ilişkinin incelenmiştir. Anlamlı farklılık görülen siber mağdurluk boyutunda Tukey-HSD analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda farklılığın 14-15 yaş aralığı olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.19 Sınıf değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber Mağdur	Gruplar arasında	,301	3	,100	4,056	,008*	
	Gruplar içerisinde	6,144	248	,025			1-3** (9-11.sınıf)
	Toplam	6,446	251				
Siber Zorba	Gruplar arasında	,400	3	,133			
	Gruplar içerisinde	13,605	248	,055	2,432	,066	
	Toplam	14,006	251				

*p< 0.05   **Tukey HSD testine göre istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki anlamlı farklılıkları

Sınıf değişkenine göre yapılan ANOVA testi analiz sonucuna göre siber mağdurluk boyutunda anlamlı farklılık görülmüştür. Tukey-HSD testi sonucunda farklılığın 1-3 düzeylerinde yani 9. sınıf ve 11. sınıf öğrencileri arasında olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.20 Anne eğitim durumuna değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber	Gruplar arasında	,089	4	,022	,861	,488	
Mağdur	Gruplar içerisinde	6,357	47	,026			
	Toplam	6,446	251				
Siber	Gruplar arasında	,053	4	,013	,234	,919	
Zorba	Gruplar içerisinde	13,953	247	,056			
	Toplam	14,006	251				

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumu analizi yapıldığında, annelerin eğitim durumları ile siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Çizelge 4.21 Baba eğitim durumuna değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber	Gruplar arasında	,166	5	,033	1,300	,264	
Mağdur	Gruplar içerisinde	6,280	246	,026			
	Toplam	6,446	251				
Siber	Gruplar arasında	,130	5	,026	,462	,804	
Zorba	Gruplar içerisinde	13,875	246	,056			
	Toplam	14,006	251				

Öğrencilerin babalarının eğitim durumu analizi yapıldığında, babaların eğitim durumları ile siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 4.22 Anne meslek durumu değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber	Gruplar arasında	,118	5	,024	,919	,469	
Mağdur	Gruplar içerisinde	6,327	246	,026			
	Toplam	6,446	251				
Siber	Gruplar arasında	,060	5	,012	,212	,957	
Zorba	Gruplar içerisinde	13,946	246	,057			
	Toplam	14,006	251				

Öğrencilerin annelerinin meslek durumu analizi yapıldığında, annelerin meslek durumları ile siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 4.23 Baba meslek durumu değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber	Gruplar arasında	,214	5	,043	1,687	,138	
Mağdur	Gruplar içerisinde	6,232	246	,025			
	Toplam	6,446	251				
Siber	Gruplar arasında	153	5	,031	,543	,743	
Zorba	Gruplar içerisinde	13,853	246	,056			
	Toplam	14,006	251				

Öğrencilerin babalarının meslek durumu analizi yapıldığında, babaların meslek durumları ile siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 4.24 İnternete erişilen yer değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber	Gruplar arasında	,133	3	,044	1,741	,159	
Mağdur	Gruplar içerisinde	6,313	248	,025			
	Toplam	6,446	251				
Siber	Gruplar arasında	,139	3	,046	,830	,479	
Zorba	Gruplar içerisinde	13,866	248	,056			
	Toplam	14,006	251				

Araştırmaya katılan öğrencilerin internete eriştikleri yerlerle ilgili yapılan analizde ev, internet kafe, arkadaş evi ve okuldan internete erişmeyle siber zorbalık ve siber mağdurluk arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 4.25 İnterneti kullanma sıklığı değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber	Gruplar arasında	,238	3	,079	3,171	,025*	
Mağdur	Gruplar içerisinde	6,208	248	,025			1-4** (1-5 saat üstü)
	Toplam	6,446	251				
Siber	Gruplar arasında	,566	3	,189	3,483	,017*	
Zorba	Gruplar içerisinde	13,439	248	,054			1-4** (1-5 saat üstü)
	Toplam	14,006	251				

*p< 0.05   **Tukey HSD testine göre istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki anlamlı farklılıkları

Öğrencilerin interneti kullanma sıklığı ile hem siber zorbalık hem de siber mağdurluk boyutları arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Yapılan Tukey HSD analiziyle farklılığın her iki boyutta da 1-4 düzeyinde olduğu görülmüştür. Tanımlanan düzey bilgileri incelendiğinde Günde 1 saatten az interneti kullanan öğrenciler ile 5 saat ve üzerinde interneti kullanan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağdurluk boyutları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.26 İnternetin kullanım amacı değişkenine göre siber mağdur ve siber zorba boyutlarına ilişkin Anova analiz sonuçları.

Boyutlar		Karelerin Toplamı	Serbestlik Derecesi	Karelerin Ortalaması	F	P	AF
Siber	Gruplar arasında	,362	4	,091	3,675	,006	
Mağdur	Gruplar içerisinde	6,084	247	,025			1-4** (sohbet-ödev)
	Toplam	6,446	251				
Siber	Gruplar arasında	,354	4	,089	1,601	,175	
Zorba	Gruplar içerisinde	13,652	247	,055			
	Toplam	14,006	251				

*p< 0.05 **Tukey HSD testine göre istatistiksel olarak ortalamalar arasındaki önemli farklılıkları

ANOVA analizinde araştırmaya katılan öğrencilerin interneti kullanma amaçları ile siber mağdurluk düzeyinde anlamlı farklılık görülmüştür. Tukey-HSD analiziyle farklılığın 1-4 düzeylerinde olduğu belirlenmiştir. 1-4 düzeyleri dikkate alındığında, sohbet amaçlı internet kullanımı ile araştırma-ödev amaçlı internet kullanımı arasındaki anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur.

4.3 Öğrencilerin İnternet ve Telefon Zorbalığı Davranışlarına Ait Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilere internet ve telefon zorbalıkları yapıp yapmadıkları ve zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu kimlere söyleyecekleri ile ilgili yapılan anket analizinde elde edilen bulgulara göre;

Çizelge 4.27 Örneklemin “bugüne kadar internet ve cep telefonu kullanarak başkasına zarar veren davranışlarda bulundun mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap Türü	f	%
Hiç yapmadım	235	93,3
Bir kez yaptım	13	5,2
Birden çok kez yaptım	4	1,6
Toplam	252	100

Araştırmaya katılan öğrenciler “Bugüne kadar internet ve cep telefonu kullanarak başkalarına zarar verdin mi?” sorusuna verdikleri cevaplara göre, % 5,2’ si (n = 136)

“Bir kez yaptım”, % 1,6’ sı (n=4) “Birden çok kez yaptım”, % 93,3’ ü (n=235) “Hiç yapmadım” olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.28 Örneklemin “bugüne kadar başkası sana internet ve cep telefonu kullanarak zarar veren kötü davranışlarda bulundun mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Evet	51	20,2
Hayır	201	79,8
Toplam	252	100

Öğrencilerin % 20,2’ si (n=51) daha önce başkaları tarafından internet ve cep telefonu kullanılarak kendisine zarar veren kötü davranışlarda bulunduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.29 Örneklemin “bugünden sonra başkalarına internet ve cep telefonu üzerinden zarar verici kötü şeyler yapar mısın?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Evet	6	2,4
Emin Değilim	18	7,1
Hayır	228	90,5
Toplam	252	100

Araştırmaya katılan öğrenciler “Bugünden sonra başkalarına internet ve cep telefonu üzerinden zarar verici kötü şeyler yapar mısın?” sorusuna verdikleri cevaplara göre, %2,4’ü (n=6) “evet yaparım”, %7,1’i (n=18) “emin değilim”, %90,5’i (n=228) “hayır yapmam” olarak belirtmiştir.

Çizelge 4.30 Öğrencilerin “okuldaki arkadaşlarının internet ve cep telefonu kullanarak başkalarına zarar verdiğini gördün mü” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Evet	61	24,2
Hayır	191	75,8
Toplam	252	100

Araştırmada öğrencilerin % 24,2’si (n=61) okuldaki arkadaşlarının, internet ve cep telefonu kullanarak başkalarına zarar verdiğini gördüklerini belirtirken %75,8’i (n=191) görmediğini belirtmiştir.

Çizelge 4.31 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu öğretmenine söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Davranış	f	%
Evet	106	42,1
Hayır	146	57,9
Toplam	252	100

“İnternet veya cep telefonundan siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu öğretmenine söyler misin?” sorusuna, öğrencilerin %42,1’i (n=106) söyleyeceğini belirtirken %57,9’u (n=146) söylemeyeceğini belirtmiştir.

Çizelge 4.32 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu müdür ya da müdür yardımcısına söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Davranış	f	%
Evet	110	43,7
Hayır	142	56,3
Toplam	252	100

Aynı soru “ okul yöneticilerine söyler misiniz?” şeklinde yönlendirildiğinde katılımcı öğrencilerin %43,7’si (n=110) “evet söylerim”, %56,3’ü(n=142) “hayır söylemem” olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 4.33 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu arkadaşına söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Davranış	f	%
Evet	179	71,0
Hayır	73	29,0
Toplam	252	100

Siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu arkadaşlarına söyleyeceklerini belirtenlerin öğrencilerin oranı %71,0 (n=179)’ dır.

Çizelge 4.34 Öğrencilerin “İnternet veya cep telefonundan sana siber zorbalık davranışları yapılırsa bunu annene ya da babana söyler misin?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Davranış	f	%
Evet	143	56,7
Hayır	109	43,3
Toplam	252	100

Siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu anneye ya da babaya söylerim diyenlerin oranı ise % 56,7 (n=143) olarak belirlenmiştir.

4.4 Öğretmenlerin, Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Mağdurluk Davranışlarındaki Farkındalıklarına Ait Bulgular

Araştırmaya 25’i kadın, 31’i erkek olmak üzere toplam 56 öğretmen katılmıştır.

Çizelge 4.35 Öğretmenlerin toplam mesleki çalışma sürelerine göre dağılımı.

Çalışma Yılı	f	%
0-1 yıl	9	14,5
1-5 yıl	14	25,5
5-10 yıl	17	30,9
10 yıl ve üstü	16	29,1
Toplam	56	100,0

Öğretmenlerin meslekteki çalışma süreleri incelendiğinde % 30,9'nun (n = 17) 5-10 yıl arasında, % 25,5'nin (n = 14) 1-5 yıl arasında, % 29,1'nin (n = 16) 10 yıl ve üstünde, %14,5'nin (n = 9) ise göreve yeni başlayanlar 0-1 yıl arasında olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.36 Öğretmenlerin branşlara göre dağılımı.

Çalışma Yılı	f	%
Fizik	2	3,6
Türk Dili ve Ed.	9	16,1
Matematik	8	14,3
Kimya	1	1,8
Tarih	4	7,1
Din K. ve A.B.	4	7,1
Coğrafya	2	3,6
Beden Eğitimi	3	5,4
Diğer	23	41,0
Toplam	56	100,0

Çalışmaya katılan öğretmenlerin branş durumları incelendiğinde; % 16,1' nin (n = 9) Türk Dili ve Edebiyatı, % 14,3' nün (n = 8) Matematik, % 7,1' nin (n = 4) Tarih, % 7,1' nin (n = 4) Din Kültür ve Ahlak Bilgisi ve % 41' nin diğer branşlarında olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.37 Öğretmenlerin “siber zorbalık ya da internet zorbalığı kavramını daha önce duyduğunuz mu?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımı.

Çalışma Yılı	f	%
Evet	41	73,2
Hayır	13	23,2
Emin Değilim	2	3,6
Toplam	56	100,0

Öğretmenlerin “siber zorbalık kavramını daha önce duyup duymadıkları” sorusuna verilen cevapların %73,2’si (n=41) “Evet”, %23,2’ si (n=13) “Hayır” olmuştur.

Çizelge 4.38 Öğrencilerin “ okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları yaptıklarına şahit oldunuz mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Evet	22	39,3
Hayır	34	60,7
Toplam	56	100

Araştırmada öğretmenlere yöneltilen diğer bir soru ise “Okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları yaptıklarına şahit oldunuz mu?” sorusudur. Cevaplar değerlendirildiğinde öğretmenlerin %39,3’nün (n=22) şahit olduklarını, %60,7’si (n=34) ise şahit olmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.39 Öğretmenlerin “ okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kaldığına şahit oldunuz mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Evet	14	23,1
Hayır	42	76,9
Toplam	56	100

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilere şahit olduğu belirten öğretmenlerin oranı %23,1 (n=12)' tir.

Çizelge 4.40 Öğretmenlerin “ siber zorbalık/mağdurluk davranışları en çok hangi sınıf düzeyinde görülmektedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Sınıf	f	%
9	25	45,5
10	10	18,2
11	9	15,1
12	12	21,2
Toplam	56	100,0

Araştırmada öğretmenlerin %45,5'i (n=25) siber zorbalık ve mağdurluk davranışlarının 9. sınıflarda, %21,2'si ise 12. sınıf öğrencilerinde daha çok görüldüğünü belirtmişlerdir.

Çizelge 4.41 Öğretmenlerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları gösteren öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Kız	2	2,4
Erkek	27	48,8
Cinsiyet fark etmiyor	27	48,8
Toplam	56	100

Öğretmenlerin %48,8 siber zorbalık davranışlarının daha çok erkek öğrencilerde görüldüğünü belirtirken yine %48,8 ise cinsiyet fark etmediğini belirtmiştir.

Çizelge 4.42 Öğretmenlerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Kız	19	33,3
Erkek	8	14,3
Cinsiyet fark etmiyor	29	52,4
Toplam	56	100

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin cinsiyetini ise öğretmenlerin %33,3’ü (n=19) kız, %14,3’ ü (n=8) erkek öğrenciler olduğunu ve %52,4’ ü (n= 29) ise cinsiyet fark etmediğini belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin, öğrencilerin siber zorbalık ve mağdurluk davranışları hakkındaki görüşlerinin betimsel analizinde;

Ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan ve araştırmamıza katılan 56 öğretmenin, öğrencilerde görülen siber zorbalık/mağdurluk davranışlarının görülme şekilleri, önleyici çalışmalar ve öğrenciler tarafından siber zorbalığa maruz kalma ilgili sorulara verdikleri yanıtlardan oluşan veriler incelenmiştir. Elde edilen öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntı yapılırken sık tekrarlanan ve ortak görüşü temsil edecek nitelikteki görüşler tercih edilmiştir.

Katılımcı olan öğretmenlere rastgele Ö1, Ö2, Ö3, vb. numara verilmiştir.

1. Okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlar gösterdiklerine şahit olduysanız bu tür davranışlardan en sık karşılaştığınız üçünü yazar mısınız?

Bu sorudan önce öğretmenlere siber zorbalığın tanımı verilmiştir. Soruya verilen açık uçlu cevaplarla öğrencilerin siber zorbalık yaptığını düşünen öğretmenler bunun hangi tür davranışlarla görüldüğünü belirtmişlerdir.

Katılımcıların ortak görüşleri şöyledir:

Ö2: “ Alay etme, hava atma(kendini üstünü görme) ”

Ö3: “Alay etme, hakaret etme”

Ö4: “Öğretmene küfürlü yazı paylaşımı”

Ö6: “Başkasının resmini elektronik ortamda yayınlamak”

Ö18: “Facebook’ta küfürleşmek”

Ö22: “İzinsiz resim paylaşmak, sürekli arayarak rahatsız etmek, kırıcı mesajlar”

Ö37: “Sosyal paylaşım siteleri üzerinden birbirlerine küfür, hakaret, rencide edici sözler kullanmaları”

Ö42: “İnternette arkadaş olduğu veya olmadığı kişinin fotoğrafını sosyal paylaşım sitelerinde izinsiz paylaşmak, uygunsuz yorum yapmak.”

Ö48: “İnternet üzerinden dedikodu, fotoğraf paylaşımı”

2. Okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlara maruz kaldıklarına hiç şahit oldunuz mu?

Soruya verilen açık uçlu cevaplarla öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında bunun hangi tür davranışlarla görüldüğünü belirtmişlerdir.

Katılımcıların ortak görüşleri şöyledir:

Ö18: “Facebook ya da telefon aracılığı ile uygunsuz mesaj göndermeler”

Ö22: “İzinsiz resim paylaşımı, sürekli aramalar”

Ö29: “Gurur kırıcı söz söylemek, bir başkası ile alay etmek”

Ö34: “Virüs, dedikodu, alay”

Ö43: “Uygunsuz mesajlar, izinsiz fotoğraf paylaşımı, isimsiz mesajlar”

Ö47: “Cep telefonu ile alay etme amaçlı rahatsız edilme”

Ö50: “Alay etmek, gurur kırıcı laf söylemek, hakaret”

Katılımcıların büyük bir kısmı siber zorbalık davranışlarının yansımalarının benzer şekilde siber mağdurlukta da görüldüğünü ifade etmişlerdir. Öğretmenler siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin maruz kalma şekillerini görüldüğü üzere alay, resim-fotoğraf paylaşımı, uygunsuz mesajlar, hakaret örnekleriyle açıklamışlardır.

3. Siber zorbalığa karşı önleyici çalışmalar yaptıysanız bu çalışmalardan ikisini yazar mısınız?

Öğretmenler, okullarında siber zorbalık ve görülen davranışlar konusunda ne tür önleyici çalışmalar yaptıkları sorusunda, deneyimlerini belirtmişlerdir.

Ö29: “Sınıfta bu tür davranışlarının yanlış bir ahlaki erdem olduğu konusunda geniş bilgiler verdim. Bu tür davranışların yapılmaması için özellikle telkinde bulundum.”

Ö30: “Nezaket kurallarını anlatma. Disiplin Kurallarının hatırlatılması”

Ö43: “Polise haber verme, IP adresi araştırma”

Ö49: “Rehberlik dersinde konu hakkında bilgilendirme”

Ö52: “Taraflarla konuşup telkinde bulundum”

Araştırmaya katılan 56 öğretmenden 8’i soruyla ilgili olarak yapmış oldukları önleyici çalışmalar hakkında bilgi vermiştir.

4. Öğretmen olarak öğrencilerden bu tür davranışlara maruz kaldıysanız bunlardan üçünü yazar mısınız?

Katılımcı öğretmenlerden öğrencilerden siber zorbalık davranışlara maruz kalıp kalmadıkları sorusunun arkasından gelen bu soruyla ne tür davranışlara maruz kaldıklarını yanıtlamaları istenmiştir.

Ö43: “Uygunsuz mesajlar, izinsiz fotoğraf paylaşımı”

Araştırmaya katılan öğretmenlerden üçü bu tür davranışlara maruz kaldığını belirtirken sadece biri yapılan davranışı belirtmiştir.

4.5 Okul Yöneticilerinin Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Mağdurluk Davranışlarındaki Farkındalıklarına Ait Bulgular

Araştırmaya katılan okul yöneticileri; okul müdürü, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcısı görevindeki kişilerdir. Çalışmaya 2’si kadın 13 erkek olmak üzere toplam 15 yönetici katılmıştır.

Çizelge 4.43 Yöneticilerin toplam yönetici olarak çalıştıkları sürelerine göre dağılımı.

Çalışma Yılı	f	%
1-5 yıl	5	33,3
5-10 yıl	4	26,7
10 yıl ve üstü	6	40,0
Toplam	15	100,0

Yöneticilerin, yönetici olarak toplam hizmet süreleri dağılımına bakıldığında ise % 40 ' nın (n=6) 10 yıl ve üzerinde, % 33, 3' nün (n = 5) 1-5 yıl arasında ve % 26,7' sinin (n = 4) idarecilik yaptığı belirlenmiştir.

Çizelge 4.44 Yöneticilerin “siber zorbalık ya da internet zorbalığı kavramını daha önce duyduğunuz mu?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımı.

Cevap	f	%
Evet	14	93,3
Hayır	1	6,7
Emin Değilim	0	0
Toplam	56	100,0

Okul yöneticilerinin % 93,3 (n=14) daha önce siber zorbalık kavramını duyduklarını bildiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.45 Yöneticilerin “ okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları yaptıklarına şahit olduğunuz mu?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Evet	8	53,3
Hayır	7	46,7
Toplam	15	100

Okul yöneticilerinin % 53,3'ü (n=8) okullarında kendi öğrencilerinin siber zorbalık davranışları yaptığını belirtirken %46,7'si (n=7) ise okullarında bu tür davranışlara şahit olmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.46 Yöneticilerin “ siber zorbalık/mağdurluk davranışları en çok hangi sınıf düzeyinde görülmektedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Sınıf	f	%
9	10	66,7
10	1	8,3
11	1	8,3
12	3	16,7
Toplam	15	100,0

Yöneticilerin % 66,7'si (n=10) 9. Sınıf öğrencilerinde daha çok siber zorbalık ve siber mağdurluk davranışları gördüklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.47 Yöneticilerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışları gösteren öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Kız	0	0
Erkek	9	61,5
Cinsiyet fark etmiyor	6	38,5
Toplam	15	100

Okul yöneticileri, siber zorbalık davranışlarının cinsiyet değişkenine göre değerlendirdiklerinde siber zorbalığın daha çok % 53,3' ü (n=9) erkek öğrenciler tarafından yapıldığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.48 Yöneticilerin “ sizce okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin cinsiyeti nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Cevap	f	%
Kız	6	38,5
Erkek	2	15,4
Cinsiyet fark etmiyor	7	46,1
Toplam	15	100

Okul yöneticilerinin, %38,5’ i (n=6) kız öğrencilerin, %15,4’ ü erkek öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldığını ifade ederken %46,1’ i (n=7) ise cinsiyet fark etmediğini belirtmiştir.

Çalışmaya katılan yöneticilerin tamamı öğrenciler tarafından kendilerine herhangi bir siber zorbalık davranışı yapılmadığını da belirtmişlerdir.

Okul yöneticilerinin, öğrencilerin siber zorbalık ve mağdurluk davranışları hakkındaki görüşlerinin betimsel analizi;

Ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan ve araştırmamıza katılan 15 öğretmenin, öğrencilerde görülen siber zorbalık/mağdurluk davranışlarının görülme şekilleri ve önleyici çalışmalar ilgili sorulara verdikleri yanıtlardan oluşan veriler incelenmiştir. Elde edilen yönetici görüşlerinden doğrudan alıntı yapılırken sık tekrarlanan ve ortak görüşü temsil edecek nitelikteki görüşler tercih edilmiştir. Katılımcı olan yöneticilere rastgele Y1, Y2, Y3, vb. numara verilmiştir.

1. Okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlar gösterdiklerine şahit olduysanız bu tür davranışlardan en sık karşılaştığınız üçünü yazar mısınız?

Bu sorudan önce öğretmenlere siber zorbalığın tanımı verilmiştir. Soruya verilen açık uçlu cevaplarla öğrencilerin siber zorbalık yaptığını düşünen öğretmenler bunun hangi tür davranışlarla görüldüğünü belirtmişlerdir.

Katılımcıların ortak görüşleri şöyledir:

Y2: “Öğretmen hakkında”

Y9: “Tehdit, Hakaret, Aşağılama”

Y11: “ Telefon mesajlaşması yoluyla, İnternet üzerinden sosyal medyadan ”

Y14: “Resim yayınlama, dedikodu”

Y15: “ Facebook’tan birbirinin şifrelerini alıp kabalıklar ve sonrasında kavgalar”

Araştırmaya katılan yöneticiler öğrencilerde siber zorbalığın görülme şekilleri öğretmenlerle benzerlik göstermektedir, öğretmenlerden farklı olarak “Öğretmen hakkında” ifadesiyle öğretmene siber zorbalık yapıldığını belirtmişlerdir.

2. Okulunuzdaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlara maruz kaldıklarına hiç şahit oldunuz mu?

Yöneticilerin soruya verilen açık uçlu cevaplarla öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarında bunun hangi tür davranışlarla görüldüğünü belirtmişlerdir.

Katılımcıların ortak görüşleri şöyledir:

Y3: “Telefon ile Face ortamında fotoğraf yayınladı”

Y9: “Tehdit, hakaret, aşağılama”

Y11: “Telefon mesajları, sosyal medya facebook”

Y15: “Kavgı”

Yöneticiler siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin maruz kalınma şekilleri ve sonrası için de görüşlerini belirtmişlerdir.

3. Siber zorbalığa karşı önleyici çalışmalar yaptıysanız bu çalışmalardan ikisini yazar mısınız?

Yöneticiler, okullarında siber zorbalık davranışları konusunda ne tür önleyici çalışmalar yaptıkları sorusunda, deneyimlerini belirtmişlerdir.

Y3: “Face’de yayınlanan istenmeyen fotoğraf için Emniyet’e şikayet”

Y4: “Öğrencileri uyarmak, Pansiyona M.E.B. hattını bağladık”

Y6: “Okul mesai saatleri içerisinde telefon kullanımına izin vermemek”

Y7: “İnternet kullanımını kontrollü yapmak”

Y9: “ Toplu seminerler, birebir görüşmeler”

Y10: “Rehber Öğretmenimiz çocuklara seminer verdi.”

Y11: “Polis semineri”

Y15: “Velilere birebir iletişimle bilgilendirme yapıldı.”

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde ortaöğretim öğrencilerinin farklı değişkenlere göre siber zorbalık/siber mağdurluk davranışları ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmen ve okul yöneticilerinin farkındalıkları yapılan araştırmalarla beraber tartışılmış, yorumlanmış ve öneriler sunulmuştur.

Siber zorbalık ve siber zorbalığa maruz kalma durumları günümüzde öğrenciler arasında yaygınlaşan bir sorun haline gelmiştir. Siber zorbalığın yaygınlaşmasıyla bu duruma dahil olmayan öğrencilerin de zamanla etkilenebileceğini göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerin % 6,8'nin bir ya da birden fazla siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin oranı ise % 20,2 olarak bulunmuştur. Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında; ortaokul öğrencilerinin katıldığı bir çalışmada öğrencilerin %18,6'sının sanal zorbalığa maruz kaldığı ve %11,6'sının sanal zorbalık davranışlarını yaptığı görülmektedir (Ayas ve Horzum 2011). Serin (2012) tarafından ortaokul öğrencileri arasında yapılan bir araştırma da öğrencilerin % 9,42'sinin siber zorbalık yaptıkları, % 11,79'unun siber mağdur oldukları bulunmuştur. Lise öğrencileriyle yapılan bir diğer araştırmada öğrencilerin % 10'nunun siber zorbalık yaptığı, % 14'nün de siber zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır (Özdemir ve Akar 2011).

Araştırmada siber zorbalık davranışlarında bulunmanın cinsiyet açısından incelendiğinde erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Veriler incelendiğinde erkek öğrencilerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Siber mağdurluk davranışlarının görülmesi noktasında kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşantılarında anlamlı farklılıkların bulunduğu araştırmaların genelinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları görülmektedir (Çiftçi 2010, Ayas ve Horzum 2011, Serin 2012, Manap 2012, Özbay 2013, Kocatürk 2014). Siber zorbalık davranışlarına maruz kalınma durumunun cinsiyet yönünden incelendiğinde araştırma sonuçlarında farklılıklar görülmüştür. Kızların daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını belirten

araştırmalar (Kowalski ve Limber 2007) olduğu gibi erkeklerin kızlardan daha çok siber mağdurluk yaşantılarının olduğunu belirten araştırma sonuçları da vardır (Serin 2012, Kocatürk 2014). Bazı araştırma sonuçlarına göre ise de siber mağdurluk yönünden cinsiyet değişkenleri arasında farklılık yoktur (Burnukara 2009, Özdemir ve Akar 2011, Özbay 2013, Özel 2013).

Araştırmalarda öğrencilerin sosyal durumlarının da siber zorbalık ve siber mağdurluk davranışlarına etkisi incelenmiştir. Öğrencilerin anne-babalarının beraberlik durumları, anne-baba eğitim düzeyleri, meslek durumları, ev sahibi olma durumları gibi sosyal ve ekonomik değişkenlere göre incelendiğinde siber zorbalık ve siber mağduriyet davranışlarında anlamlı farklılık görölmemiştir. Farklılığın görölmeme sebebi araştırmanın yapıldığı ilçelerin benzer ve düşük sosyo-ekonomik değerlere sahip olması olabilir. Kocatürk (2014) tarafından yapılan bir araştırmada, anneleri-babaları ilkokul mezunu ve gelir durumları düşük olan öğrencilerde siber zorbalık eğiliminin düşük olduğu görölrken Akbaba ve Eroğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin anne-babalarının eğitim seviyelerinin düşmesinin siber zorbalık yapma davranışlarını artırdığını ortaya koymaktadır. Anne-babaların sosyal ve eğitim durumlarının siber zorbalık ve mağduriyet yaşantılarına etkisinin görölmediği araştırmalarda vardır (Türkoğlu 2013). Manap (2012) ve Serin (2012) tarafından yapılan araştırmalarda öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının yükseldikçe siber zorbalık yapma eğilimlerinin arttığı belirtilmiştir.

Araştırmada bilgisayar sahibi olma değişkeninde görölmeyen anlamsal farklılık cep telefonu sahibi olma değişkeninde görölmüştür. Yapılan çalışmada cep telefonu olan öğrencilerin olmayan öğrencilere göre siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları söylenebilir. Bu durumu destekleyici olarak Kocatürk (2014) tarafından yapılan araştırma sonucu gösterilebilir. Kocatürk (2014) tarafından ortaokul öğrencileriyle yapılan çalışmada cep telefonu kullanarak internete bağlanan öğrencilerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yaş değişkeninin siber zorbalık ve mağdurluk yaşantılarında etkisinin incelendiği araştırmalarda farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ortaöğretim okullarında yapılan bu çalışmada öğrencilerinin yaşları ile siber mağdurluk davranışları farklılık göstermiştir. 14-15 yaş aralığındaki öğrencilerin siber mağduriyet davranışlarına maruz kaldığı

belirlenmiştir. Farklı yaş gruplarının bu türden davranışlara etkisinin olmadığını belirten araştırmalar vardır (Özdemir ve Akar 2011, Cicioğlu 2014). Özbay (2013) tarafından yapılan bir araştırmada ise onsekiz yaşındaki öğrencilerin ondört-onbeş yaşındaki öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel (2013) tarafından yapılan çalışmada siber zorbalıkta görülmeyen farklılığın siber mağdurlukta görüldüğü, 16 yaşındaki öğrencilerin 13-14 yaşındaki öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada siber zorbalık ve mağdurluk yaşantıları sınıf değişkenine göre incelendiğinde ise benzer sonuçlar görülmektedir. 14-15 yaş aralığındaki 9. Sınıf öğrencileri ile 11. Sınıf öğrencileri arasında siber mağdurluk düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Alanyazındaki çalışmalarda da yaş değişkenine göre paralel sonuçlar çıktığı görülmektedir. Sınıf düzeyinin artmasıyla alt sınıflardaki öğrencilere göre siber zorbalık eğilimleri artmaktadır (Manap 2012, Serin 2012, Kocatürk 2014).

İnternete erişim yerlerinin rolü incelendiğinde, siber zorbalık davranışlarının daha çok internet kafelerden yapıldığını ortaya çıkaran çalışmalar vardır (Serin 2012). Türkoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada da internete erişilen yerlerle bu tür davranışlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmada internete erişilen yerlerle bu tür davranışların arasında bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Erişimin en fazla yapıldığı sonucuna ulaşılan öğrencilerin kendi evleri başta olmak üzere okul, internet kafe, arkadaş evi ile siber zorbalık ve siber mağdurluk arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Teknolojinin hızla gelişmesinin öğrencileri belirli bir mekana alıkoymaktan uzaklaştırdığı söylenebilir.

Araştırmada internet kullanma sıklığı incelendiğinde günde 1 saatten az kullananlar ve günde 5 saat ve üzerinde internet kullananlar ile bu tür davranışlar arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. 5 saat ve üzerinde interneti kullanan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşantılara sahip olabileceği söylenebilir. Öğrencilerin internet kullanma sıklığı ile siber zorbalık ve siber mağdurluk davranışları arasında anlamlı farklıklar olduğu alanyazındaki araştırmaların çoğunda da görülmektedir. İnternette günde saatlerce kalan öğrencilerin internette daha az zaman harcayan öğrencilere göre daha çok siber zorbalık davranışlar gösterdikleri ve daha çok siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür (Çiftçi 2010, Manap 2012, Serin 2012)

Türkoğlu 2013, Özbay 2013, Kocatürk 2014).

Öğrencilerin internette zamanı en fazla harcadıkları etkinlikler incelendiğinde; bu çalışmada sohbet(sosyal ağlar) amaçlı internet kullanan öğrencilerin araştırma ve ödev amaçlı internet kullanan öğrencilerden daha çok siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşıldığı söylenebilir. Yapılan diğer araştırmalarda da sosyal paylaşım-sohbet sitelerini daha çok ziyaret eden öğrencilerin araştırma ve ödev amaçlı siteleri ziyaret edenlerden siber zorbalık düzeylerinin daha fazla olduğu sonucu bulunmuştur (Ayas ve Horzum 2011, Manap 2012, Serin 2012).

Bu araştırmada öğrencilerin %71 siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu arkadaşlarına söyleyebileceğini belirtmiş, %42,1'i öğretmenine , %43,7'si okul yöneticilerine söyleyebileceğini belirtmiştir. Bu sonucu destekleyen farklı bir araştırmada ise öğrenciler siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu, %74'ü arkadaşlarına, %57'si ailelerine ve % 47'si de okul personeline(öğretmen, yönetici) anlatabileceklerini söylemişlerdir (Cassidy *et al.* 2009). Bakıldığında öğrencilerin mağduriyetlerini öğretmen veya okul yöneticisinden daha çok arkadaşlarıyla paylaşmak istediğini, nedeni olarak da kendilerini anlamayabileceklerini veya cezalandırabileceklerini düşünebilirler. Öğrencilerin bu durumu büyüklere pek anlatmak istemediği anne-babalara söyleme oranı göz önünde bulundurularak söylenebilir. Bu araştırmada siber mağduriyeti anne-babaya söylerim diyen öğrencilerin oranı %56,7'dir ve arkadaşlarla paylaşma oranının önüne geçememiştir.

Okullarındaki öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağdurluk yaşantıları hakkında en önemli role sahip olan öğretmen ve okul yöneticileri açısından değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan öğretmenlerin %73,2'si siber zorba ve siber mağdur tanımlarını duyduklarını belirtirken okul yöneticilerinin ise %93,3'ü duyduklarını belirtmiştir. Öğretmenler bu tür davranışların daha çok 9. Sınıf ve 12. sınıf öğrencileri arasında görüldüğünü belirtmişlerdir. Öğretmenler ortalama olarak okullarındaki öğrencilerin %24,7'sinin siber zorbalık davranışlar gösterdiklerini %25,3'nün de siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. Okul yöneticileri ise tahmini olarak öğrencilerinin %12,8'nin siber zorbalık gösterdiğini %13,1'nin siber mağduriyet yaşadıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin okul yöneticilerine göre öğrencilerle daha çok zaman geçirmeleri ve onları yöneticilere göre gözleme imkanlarının fazla olması nedeniyle

öğretmen görüşlerinin alanyazında ki çalışma sonuçlarına yakın olduğu söylenebilir. Katılımcı öğretmenlerin cinsiyet açısından erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık gösterdikleri ancak siber mağdurluk açısından ise cinsiyet fark etmediğini tespit etmeleri araştırmamızın öğrenci boyutu sonuçlarıyla örtüşmektedir. Öğretmenler ve okul yöneticileri öğrencilerin göstermiş oldukları siber zorbalık davranışlarını belirtirken genelde ortak ifadeler kullanmışlardır. Her iki grupta izinsiz fotoğraf paylaşımını, hakaret, küfür, uygunsuz mesajlar yazmayı, alay etmeyi öğrencilerde görülen siber zorba davranışlar olarak tanımlamışlardır.

Öğretmenlerin okullarında siber zorbalık davranışlarına karşı yeterli önleyici çalışmalarda buldukları söylenemez. Çalışmaya katılan öğretmenlerin sadece %17,9'u okullarında herhangi bir önleyici çalışma yaptığını belirtmiştir. Bu oran okul yöneticilerinde %73,3 olarak bulunmuştur. Öğretmenler okullarında ya da sınıflarında bu tür davranışlara karşı önleyici önlem olarak bilgilendirme toplantılarının ve birebir görüşmeleri yaptıklarını belirtmişlerdir. Okul yöneticileri ise seminer ve toplantıların haricinde daha çok yasaklar ve yaptırımları önleyici çalışmalar olarak belirtmişlerdir. Siber zorbalığı önleyici çalışmalardaki öğretmen sayısının az olmasının nedeni öğretmenlerin bu tür çalışmalarda okul yönetiminin daha çok yönlendirici ve organize edici olması düşüncesi olabilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre şu önerilerde bulunabiliriz;

Sosyal ve ekonomik açıdan benzer ilçelerde ve okullarda yapılan araştırmada sosyal ve ekonomik değişkenlerin, internet erişim yerleri farklılığının, siber zorbalık davranışlar ile siber mağduriyetlerin görülmesinde etkisinin olmadığı görülmüştür. Daha geniş bir örnekleme sahip olabilecek araştırmalarda farklı sonuçlar çıkabilir ancak öğrencilerin internete erişim olanaklarının artması, hemen her yerden erişimin sağlanabilmesi ve internete erişim ücretlerinin GSM operatörleri tarifeleriyle ucuzlaması, araştırmalarda kullanılacak değişkenlerin seçiminde değerlendirilebilir.

Siber zorbalık olaylarının internet erişiminin olduğu her yerden yapılabileceği için öğretmen ve okul yönetimlerinin bilgisi dışında gerçekleşebilir. Araştırmada çok uzun süre interneti kullanan öğrencilerin bu tür davranışları gerçekleştirme oranı yüksek olduğu için özellikle aileler duyarlı olmalı, çocuklarının teknoloji kullanımlarını kontrol

altında tutmalı, okul yönetimi ve okul rehberlik servisiyle iletişim içinde olmalıdırlar. Araştırma da siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu durumu daha çok arkadaşlarıyla paylaştıkları sonucu bulunmuştur. Bu nedenle gerek ailelerin gerekse öğretmen ve okul yöneticilerinin kontrol ve önleyici çalışmalarda hassasiyet göstermesi gerekebilir.

Okul yöneticileri ve öğretmenler, zümre kurulları, öğretmenler kurulu, rehberlik kurulları vb. çalışmalarda siber zorbalık/siber mağduriyet konularını gündemlerine alıp çalışmalar yapabilirler.

Siber zorbalık davranışları ile siber mağduriyet sorunlarının nedenleri ve çözüm önerilerini içeren, öğrenci, öğretmen, yönetici ve ailelerde farkındalığı sağlayacak bilgilendirme faaliyetleri yapılabilir. Bilgilendirme çalışmalarının önleyici etkisinin artırılması amacıyla ülke genelinde Milli Eğitim Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında ortak bir protokol sağlanabilir. İl ve ilçelerde Emniyet Müdürlüğü ve Jandarma Komutanlıkları'nda görev yapan alanda uzman yetkililer bilgilendirme faaliyetlerine destek verebilirler.

Bilgilendirme amaçlı yapılacak çalışmalarda, siber zorbalık konusunun bilişim güvenliği konusunun altında değil tek başına ayrı bir çalışma olarak değerlendirilmelidir.

Öğretmenlere, öğrencilerin siber zorbalık/siber mağdurluk yaşantılarına önleyici tedbirler oluşturabilmesi için teknik ve rehberlik boyutlarında yüz yüze hizmetiçi eğitimler verilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, siber zorbalık sorunlarının çözümlenmesinde yöneticilere rehberlik edecek kılavuz hazırlanarak okul müdürlüklerine ulaştırılabilir. Böylelikle okul yöneticileri bilgilendirici seminer çalışmaların ötesine geçerek okullarında farklı önleyici çalışmalar planlayabilirler.

Ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders olarak okutulan “Bilgi ve İletişim Teknolojisi” dersi, zorunlu okutulacak dersler arasına alınabilir ve dersin programı alanyazındaki çalışmalardan yararlanılarak güncellenebilir.

Eğitim Fakültelerinin tüm bölümlerinde siber zorbalık farkındalığını sağlamak amacıyla ortak dersler okutularak veya eğitimler verilerek öğretmen adayları yetiştirilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sürdürölmekte olan FATİH projesi öncelikle ortaöğretim kurumlarında başlamıştır. Mevcut bütçesi ve sunduğu donanım-yazılım olanaklarıyla fark yaratan projenin ölkemizde yine ortaöğretim kurumlarından başlamak üzere öğrencilerde bilişim kültürünün oluşmasına katkı sağlamak amacıyla proje bileşeni olan “Bilinçli, Güvenli, Yönetilebilir ve Ölçülebilir BT Kullanımının” içeriği zenginleştirilebilir.

6. KAYNAKLAR

- Agatston, P. W., Kowalski, R., and Limber, S. (2007). Student's perspective on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health*, **41**: 59–60.
- Akbaba, S., ve Eroğlu Y.,(2013). İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **26**: 105-121
- Arıcağ, O. T. (2013). Yeni Eğitim Sistemi ve Dijital Eğitimde Öğretmenin Yeri ve Önemi.XII. Geleneksel Eğitim Sempozyumu, Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, Antalya, 07-09 Şubat, 173-176.
- Arıcağ, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, **34**: 167–184.
- Arıcağ, O.T., Kınay, H. ve Tanrıku, T. (2011). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. İzmir: XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı, 340–341.
- Arıcağ, O. T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi*, **6**: 10–11.
- Atık, G. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Davranışını Yordama Denetim Odağı, Benlik Saygısı, Aile Stili, Yalnızlık ve Akademik Başarının Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayas, T. (2008). İlköğretim Okullarına Yönelik Geliştirilen Zorbaca Davranışları Önleme Programının Etkinliğinin Test Edilmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ayas, T., ve Horzum, B.M. (2011). Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, *International Online Journal of Educational Sciences* **3**: 619–640.
- Ayas, T., ve Horzum, B.M. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu, *İlköğretim Online* **11**: 369-380.
- Ayas, T. ve Horzum, B.M. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Aile İnternet Tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* , **4**: 46-57
- Batmaz, M., Ayas, T. (2013). İlköğretim İkinci Kademedeki Öğrencilerin Psikolojik Belirtilere Göre Sanal Zorbalık Düzeylerinin Yordanması, *Sakarya University Journal of Education*, **3**: 43-53.
- Bayar, Y. ve Uçanok, Z. (2012). Ergenlerin Dahil Oldukları Zorbalık Statülerine Göre Okul Sosyal İklimi ve Genellenmiş Akran Algıları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, **12**: 2337-2358
- Bayraktar, F. (2006). İlköğretimde Zorbalık ve Kurban Olma: Ergenlik Öncesi Çocuklarda Zorbaların, Kurbanların, Zorba/Kurbanların ve Katılmayan Grubun Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Bülteni*, **12**: 38.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, **32**: 265–277.
- Belsey, B. (2004). Cyberbullying: An Emerging Threat to the “Always On” Generation <http://www.cyberbully.ca>, adresinden 26.12.2014 tarihinde alınmıştır.
- Burnukara, P. (2009). İlk Ve Orta Ergenlikte Geleneksel Ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Campfield, D.C., (2006). Cyber bullying and Victimization: Psychosocial Characteristics of Bullies, Victims and Bully/victims. PhD Dissertation, Master of Arts, The University of Montana, Missoula, Montana.
- Cassidy, W., Jackson, M. and Brown, K., (2009). Sticks and Stones Can Break My Bones, But How Can Pixels Hurt Me?, Students' Experiences with Cyber-Bullying. *School Psychology International*, *Simon Fraser University*, **30**: 383.
- Chibbaro, J.S. (2007). School counselors and the cyberbully: Interventions and implications. *Professional School Counselor*, **11**: 65-68.
- Ceyhan, A.A. (2011), İnternet Kullanma Temel Nedenlerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı ve Algıladıkları İletişim Beceri Düzeyleri, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. *Educational Sciences: Theory & Practice*, **11**: 59-77.
- Cicioğlu, M. (2014), Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Çetinkaya, B. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çinkır, Ş. ve Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, **34**: 236-253
- Çifçi, S. (2010). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Çivilidağ, Aydın, ve Cooper, T.H. (2013). Ergenlerde Siber Zorba ve Öfkenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Niğde İli Örneği, *International Journal of*

Social Science **6**: 497-511.

Dilmaç, B. (2009). Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Educational Sciences: Theory & Practice* **9** : 1291-1325

Ekşi, F. (2012). Narsistik Kişilik Özelliklerinin İnternet Bağımlılığı Ve Siber Zorbalığı Yordama Düzeyinin Yol Analizi İle İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* , **12**:1683-1706.

Erdoğan, İ. (2011), Milli Eğitime Dair, Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Basım, İstanbul.

Erdur-Baker, Ö., Kavşut, F. (2007). Cyber Bullying: A new Face of peer Bullying, *Eurasian Journal of Educational Research*, **27**: 31 – 42.

Hilooğlu, S. ve Cenkseven-Önder, F. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Zorbalığı Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü. *İlköğretim Online*, **9**: 1159-1173.

Hinduja, Sameer ve Justin W. Patchin. (2007). Offline Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency. *Journal of School Violence* **6(3)**: 89-112.

Hoover, J. H., Oliver, R., & Thomson, K. (1993). Perceived victimization by school bullies: New research and future directions. *Journal of Humanistic Education and Development*, **32**: 76-84.

Kapcı, E. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, **37**: 1-13.

- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2009). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yönelik Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, **7**: 539-562.
- Keith, Susan, ve Michelle E. Martin. (2005) Cyber-Bullying: Creating a Culture of Respect in a Cyber World. *Reclaiming Children and Youth* **15** : 22-228.
- Keser, H. ve Kavuk, M. (2015) Okulda Siber Zorbalık Farkındalık Anketinin Geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, **23**: 17-30.
- Kılıç, A. ve Kanadıkırık-Kılıç, A. (2013). Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Akran Zorbalığına Maruz Kalma Düzeyleri ve Özgüven Arasındaki İlişki. Sakarya: VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı **2**: 23-30.
- Kocatürk, M. (2014), Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kowalski, R.M & Limber, S.P. (2007). Electronic Bullying Among Middle School Students. *Journal of Adolescent Health*, **41**: 22–30.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, **23**: 435–454.
- Manap, A., (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Mark, L.K. (2009). Student, educator, and parent perceptions of cyber bullying in three Hawai'i middle schools. Unpublished thesis. University of Hawai'i Educational Psychology.

- Nansel, T.R., Overpack M., et al. (2001). Bullying behavior among us youths: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Association*, **285**: 2094-2100.
- Olweus, D. (1999). Bullying prevention program. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence, Institute of Behavioral Science, University of Colorado at Boulder.
- Özbay, A. (2013). Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Önder, F., Sarı, M. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Zorbalık ve Okul Yaşam Kalitesi. *İlköğretim Online*, **11**: 897-914.
- Özdemir, M. ve Akar, Ö. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, **17(4)**: 605–626.
- Özel, S. (2013). Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Patchin, J. W. and Hinduja. S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice* **4(2)**: 148–169.
- Rigby, K. (2002). New perspectives on bullying. *Jessica Kingsley*, London.
- Serin, H. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Shariff, S. (2005). Cyber-dilemmas in the new millennium: School obligations to provide students safety in a virtual school environment. *Mc Gill Journal of Education*, **40(3)**: 467–487.
- Slojen, R., Smith, K.P, Frisen, A. (2012). The Nature Of Cyberbullying, And Strategies For Prevention, *Computers in Human Behavior*, Elsevier Ltd.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., ve Er, S.H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarında bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **21**: 257-270.
- Şahin, M., Aydın, B. ve Sarı, S.V. (2012). Cyberbullying,Cybervictimization and psychological Symptoms: A Study in Adolescents. *Çukurova University Faculty of Education Journal* , **41 (1)**: 53-59.
- Totan, T. (2007). Okulda Zorbalığı Önlemede Eğitimcilere ve Ebeveynlere Öneriler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **7**: 2.
- Tokunaga, Robert S. (2010). Following You Home From School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying, Victimization. *Computers in Human Behavior*, **26**: 277–287.
- Turan G.S. (2009). Siber Akran Zorbalığı Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Örneklemi. Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Türkoğlu, S. (2013). Ergenlerin Problemlü İnternet Kullanımları İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Willard, N. (2007) . Educator’s Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. <http://cyber-safe-kids.com>, adresinden 09.12.2014 tarihinde alınmıştır.

Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Başağıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık, *Kaknüs Psikoloji*. İstanbul.

Ybarra, M.L., and Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **45**: 1308–1316.

Yıldırım, R. (2012). Akran Zorbalığı, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **10**: 2

İnternet Kaynakları

1. [http:// cyberbullying.ca](http://cyberbullying.ca), 26.12.2014

2.[http:// fatihprojesi.meb.gov.tr/icerikeklenti/e131211132820.pdf](http://fatihprojesi.meb.gov.tr/icerikeklenti/e131211132820.pdf), 26.12.2014

3.[http:// www.gazetevatan.com](http://www.gazetevatan.com), 26.12.2014

4.[http:// www.haberturk.com](http://www.haberturk.com), 26.12.2014

5.[http://hedb.meb.gov.tr/net/index.php?option=com_content&view=article&id=262:fatih-projesi-teknoloji-ve-liderlik-eitimi-kursu-&catid=51:genel-
duyurular&Itemid=76](http://hedb.meb.gov.tr/net/index.php?option=com_content&view=article&id=262:fatih-projesi-teknoloji-ve-liderlik-eitimi-kursu-&catid=51:genel-duyurular&Itemid=76), 27.12.2014

6.<http://www.internetworldstats.com>

7.http://www.loveourchildrenusa.org/parent_cyberbullying.php, 12.12.2014

8.[http:// www.eukidsonline.net](http://www.eukidsonline.net), 14.12.2014

9.[http:// www.milliyet.com.tr](http://www.milliyet.com.tr), 26.12.2014

10.[http:// www. radikal.com.tr](http://www.radikal.com.tr), 26.12.2014

11.[http:// www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028), 15.12.2014

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Yasin TEMEL
Doğum Yeri ve Tarihi : Kütahya 17.10.1979
Yabancı Dili : İngilizce
İletişim (Telefon/e-posta) : 5054781939 / yasin.temel@outlook.com

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Afyon Lisesi, Afyonkarahisar (1997).
Lisans : Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği
Bölümü, Trabzon (2002).

Yüksek Lisans :

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl :

Çal İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü – Şube Müdürü / Denizli (2014-20...)
Sarayköy Atatürk Ortaokulu – Müdür Yardımcısı / Denizli (2013-2014)
Susuz Atatürk Ortaokulu – Müdür Yardımcısı / Afyonkarahisar (2008-2013)
Hacı Hayriye Özsoy İlköğretim Okulu – Öğretmen / Afyonkarahisar (2007-2008)
Zonguldak Uzun Mehmet Lisesi – Öğretmen / Zonguldak (2005-2007)
Köprübaşı Atatürk İlköğretim Okulu - Öğretmen / Manisa (2002-2005)

Yayınları (SCI ve diğer) :

Diğer konular : Fatih Projesi Hizmetiçi Yönetici Eğitimleri İl
Formatörü, Afyonkarahisar (2011-2013)

EKLER

EK-1: Siber Mağdur Ölçeği

EK –I: SİBER MAĞDUR ÖLÇEĞİ

Bu açıklama ölçek öğrencilere dağıtıldıktan sonra uygulayıcı tarafından mutlaka sesli olarak tüm öğrencilere okunmalıdır: Sevgili Öğrenciler;Bu anket bilimsel bir çalışma için uygulanmaktadır. Sonuçlar sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Lütfen kâğıdın üzerine adınızı ya da numaranızı yazmayınız. Yanıtlarınızın doğru olması araştırmamızın güvenilir olması için önemlidir. Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençlerin yaşayabildiği bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Bu yazılarda “**bir başkası**” şeklinde tanımlanan kişi sizin arkadaşınız olabilir ya da o kişiyi hiç tanımıyor da olabilirsiniz. Eğer okuduğunuz davranış “bana hiçbir zaman yapıldı” diyorsanız “**Hayır**” kutucuğunu işaretleyiniz. Okuduğunuz davranış “bana daha önce yapıldı” diyorsanız “**Evet**” kutucuğunu işaretleyiniz. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim.

1	İnternette bir başkası benim adımı kullanarak kendisine e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açtı.	EVET	HAYIR
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde bir başkası gizlice benim adımı kullanarak hesap açtı.	EVET	HAYIR
3	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler benim kişisel bilgilerimi kullandı.	EVET	HAYIR
4	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler bana virüslü mesaj (e-mail) gönderdi.	EVET	HAYIR
5	Arkadaşlarım ya da başka kişiler benim haberim olmadan internette benim şifrelerimi kullandı.	EVET	HAYIR
6	Arkadaşlarım ya da başka kişiler internette benim şifrelerimi kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerime girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
7	İnternette şifrelerimi kullanarak gizlice oyunlarıma girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
8	İnternette beni tehdit ettiler.	EVET	HAYIR
9	İnternette bana hoşlanmayacağım mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
10	İnternette benim iznim olmadan bazı sitelerde fotoğraflarımı yayınladılar.	EVET	HAYIR
11	İnternette fotoğraflarımı benim iznim olmadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
12	İnternette benimle ilgili hoşuma gitmeyen haberler yayınladılar.	EVET	HAYIR
13	İnternette benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
14	İnternette bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
15	İnternette benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
16	İnternette bana kötü isim ya da lakap taktılar.	EVET	HAYIR
17	Yüzüme karşı söylemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla bana söylediler.	EVET	HAYIR
18	Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
19	Cep telefonundan benim fotoğraflarımı diğer kişilere izinsiz gönderdiler.	EVET	HAYIR
20	Cep telefonundan bana hoşuma gitmeyen mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
21	Cep telefonundan bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
22	Cep telefonunu kullanarak benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
23	Telefonla beni arayarak rahatsız ettiler.	EVET	HAYIR

EK-2 : Siber Zorba Ölçeği

EK-II: SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ

Bu açıklama ölçek öğrencilere dağıtıldıktan sonra uygulayıcı tarafından mutlaka sesli olarak tüm öğrencilere okunmalıdır: Sevgili Öğrenciler, bu anket bilimsel bir çalışma için uygulanmaktadır. Sonuçlar sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Lütfen kâğıdın üzerine adınızı ya da numaranızı yazmayınız. Yanıtlarınızın doğru olması araştırmamızın güvenilir olması için önemlidir. Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençler arasında görülen bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Okuduğunuz davranışı “hiçbir zaman yapmam” diyorsanız “**Hiçbir Zaman**” yazısını işaretleyiniz. Okuduğunuz davranışı “bazen yaparım” diyorsanız “**Bazen**” yazısını işaretleyiniz. Okuduğunuz davranışı “çoğu zaman yaparım” diyorsanız “**Çoğu Zaman**” yazısını işaretleyiniz. Okuduğunuz davranışı “her zaman yaparım” diyorsanız “**Her Zaman**” yazısını işaretleyiniz. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim.

1	İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
2	İnternette arkadaşlarımın ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
3	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
4	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde yayınlam.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
5	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
6	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınlam.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
7	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
8	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
9	İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
10	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
11	Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
12	Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
13	Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
14	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
15	Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
16	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
17	Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

EK-3: Öğrenci Bilgi Anketi

EK-III: ÖĞRENCİ KİŞİSEL BİLGİLER FORMU

Yönerge öğrencilere uygulayıcı tarafından sesli olarak okunmalıdır.

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışmanın amacı, internet ve cep telefonları üzerinden öğrencilerin yaptıkları zarar verici davranışların incelenmesidir.

Bu çalışmada tek olarak sizin verdiğiniz yanıtlar değil, grubun verdiği yanıtlar değerlendirilecektir. Bu yüzden isminizi yazmak zorunda değilsiniz.

Lütfen çift işaretleme yapmayınız ve cevapları boş bırakmayınız. Soruları birbirinizle konuşmadan yanıtlayınız. Araştırmamızda bize yardımcı olduğunuz için teşekkür ediyorum.

Yasin TEMEL

Afyon Kocatepe Üniversitesi

İnternet ve Bilişim Teknolojileri Yönetimi Öğrencisi

1. **Cinsiyetiniz:** 1 Kız ( ) 2 Erkek ( )
2. **Doğum Yılıınız:** .....
3. **Sınıfınız:** .....
4. **Anne-babanız beraber mi yaşıyor ayrı mı yaşıyor?**
1 Annem-babam beraber ( )
2 Annem-babam ayrı ( )
5. **Abi ve ablanızla birlikte toplam kaç kardeşiniz var?** .....
6. **Annenizin eğitim durumu nedir?**
1 Annem okur-yazar değil ( )
2 Annem Okur-Yazar ( )
3 Annem ilköğretim mezunu ( )
4 Annem Lise mezunu ( )
5 Annem üniversite mezunu ( )
6 Annem yüksek lisans/doktora mezunu ( )
7. **Annenizin mesleği nedir?** .....
8. **Babanızın eğitim durumu nedir?**
1 Babam okur-yazar değil ( )
2 Babam Okur-Yazar ( )
3 Babam ilköğretim mezunu ( )
4 Babam Lise mezunu ( )
5 Babam üniversite mezunu ( )
6 Babam yüksek lisans/doktora mezunu ( )
9. **Babanızın mesleği nedir?** .....
10. **Eviniz kendinize(ailenize) mi ait, kira mı?**
1 Eviniz kendimizin ( ) 2 Eviniz kira ( )
11. **Kendinize(ailenize) ait arabanız var mı?**
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
12. **Sana ait bilgisayarın var mı?**
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
13. **Sana ait olmayan; fakat rahat ulaşabildiğin bilgisayar var mı?**
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
14. **Sana ait bir cep telefonun var mı?**
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )

Kişisel Bilgi Formunun Devamı ve İnternet /Telefon Zorbalığı Anketi

15. İnternet kullanıyor musun?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
16. İnternete daha çok nerede giriyorsun?
1 Ev ( ) 2 Okul ( )
3 İnternet Kafe ( ) 4 Arkadaşımın evinde ( )
17. İnterneti ne kadar sık kullanıyorsun?
1 Günde bir saatten az ( )
2 Günde 1 – 2 saat ( )
3 Günde 3 – 4 saat ( )
4 Günde 5 saat veya daha fazla ( )
18. İnterneti daha çok hangi amaçla kullanıyorsun?
1 Chat (sohbet) ( )
2 E-mail ve MSN ( )
3 Oyun ( )
4 Araştırma ve ödev ( )
5 Diğer (açıklayınız) .....

İnternet ve Telefon Zorbalığı Nedir?: “Başka kişilere zarar vermek amacıyla bilgisayar, internet ve cep telefonunu kullanarak yapılan davranışlardır.” İnternet üzerinden birisi hakkında dedikodu yapmak, bir başkası ile alay etmek, hakaret etmek, bilerek virüslü mesaj göndermek, bir başkasının resmini izni olmadan internette yayınlamak bu davranışlara örnek olarak verilebilir.

1. Bugüne kadar internet ve cep telefonunu kullanarak başkasına zarar veren davranışlarda bulundun mu?
1 Hiç yapmadım ( )
2 Bir kez yaptım ( )
3 Birden çok kez yaptım ( )
2. Bugünden sonra başkalarına internet ve cep telefonu üzerinden zarar verici kötü şeyler yapar mısın?
1 Evet yaparım ( ) 2 Emin değilim ( ) 3 Hayır yapmam ( )
3. Bugüne kadar başkası sana internet ve cep telefonunu kullanarak zarar veren kötü davranışlarda bulundu mu?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
4. Hiç okuldaki arkadaşlarının internet ve cep telefonundan başkalarına zarar veren kötü şeyler yaptığını gördün mü?
1 Evet gördüm ( ) 2 Hayır görmedim ( )
5. Hiç başkasının internet ve cep telefonundan okuldaki bir arkadaşına zarar verici kötü şeyler yaptığını gördün mü?
1 Evet gördüm ( ) 2 Hayır görmedim ( )
6. İnternet ve cep telefonundan sana kötü şeyler yapıldığında öğretmenine söyler misin?
1 Evet söylerim ( ) 2 Hayır söylemem ( )
7. İnternet ve cep telefonundan sana kötü şeyler yapıldığında müdür ya da müdür yardımcısına söyler misin?
1 Evet söylerim ( ) 2 Hayır söylemem ( )
8. İnternet ve cep telefonundan sana kötü şeyler yapıldığında arkadaşlarına söyler misin?
1 Evet söylerim ( ) 2 Hayır söylemem ( )
9. İnternet ve cep telefonundan sana kötü şeyler yapıldığında annene ya da babana söyler misin?
1 Evet söylerim ( ) 2 Hayır söylemem ( )

EK-4: Yönetici Siber Zorbalık Farkındalık Anketi (Ön Yüz)

EK-IV: YÖNETİCİ SİBER ZORBALIK FARKINDALIK ANKETİ

Sayın Okul Müdürüm / Müdür Yardımcım,

Bu çalışmanın amacı, öğrenciler arasında gerçekleşen siber zorbalık davranışlarının incelenmesidir. Bu çalışma, tamamen bilimsel amaçlı bir çalışma olup, bireysel değil grup bazlı bir değerlendirme yapılacaktır. Bu açıdan tek olarak sizin verdiğiniz yanıtlar değil, grubun verdiği yanıtlar değerlendirilmede esas alınacaktır.

Araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından bu çalışmaya **gönüllü katılımınız** şarttır. **Bu çalışmaya katılmakta ya da katılmamakta tamamen özgürsünüz.** Katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizden tüm soruları samimi olarak yanıtlamanızı rica ediyoruz. Lütfen çift işaretleme yapmamaya ve cevapları boş bırakmamaya özen gösteriniz. Bu çalışmanın sonuçlarından haberdar olmak istiyorsanız e-posta adresinizi aşağıda gösterilen yere yazabilirsiniz. **İsim yazmak zorunda değilsiniz.** Araştırmaya sağladığımız katkıdan dolayı teşekkür ediyorum. Saygılarımla...

Yasin TEMEL

Afyon Kocatepe Üniversitesi

İnternet ve Bilişim Teknolojileri Yönetimi Öğrencisi

( ) Araştırma sonuçlarından haberdar olmak istiyorum. E-posta adresim: _____@_____

Cinsiyetiniz: 1 Kadın ( ) 2 Erkek ( ) Doğum Yılıınız: 19.....

Bu okulda kaç yıldır idareci olarak çalışıyorsunuz? :.....yıl/.....ay

Meslek hayatınızda toplam kaç yıldır idareci olarak çalışıyorsunuz? :.....yıl/.....ay

Branşınız? 1 Fizik ( ) 2 Türk D. ve Ed. ( ) 3 Matematik ( ) 4 Kimya ( )
5 Tarih ( ) 6 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ( ) 7 Coğrafya ( )
8 Felsefe ( ) 9 Beden Eğitimi ( ) 10 Diğer ( ) .....

Medeni Durumunuz? 1 Evli ( ) 2 Bekar ( )

Çocuğunuz var mı? 1 Evet ( ) 2 Hayır ( )

Siber Zorbalık Nedir?

Siber Zorbalığın tanımı: "Bir birey ya da grup tarafından, bilgisayar, internet, cep telefonu ve benzeri iletişim teknolojilerinin kullanılarak diğer kişilere karşı kasıtlı ve tekrarlayıcı tarzda zarar verme amacını güden davranışlardır." İnternet üzerinden dedikodu yapmak, bir başkası ile alay etmek, gurur kırıcı söz söylemek, bilerek virüslü e-posta göndermek, bir başkasının resmini rızası olmadan elektronik ortamda yayınlamak siber zorbalığa örnek olarak verilebilir. Siber zorbalık okullarda görülen normal zorbalık davranışlarından farklı olarak okul dışında ve özellikle evlerde kolaylıkla yapılabilen eylemleri içermektedir.

1. Yukarıdaki tanımı okuyana kadar "siber zorbalık/elektronik zorbalık ya da internet zorbalığı" adı altında herhangi bir kavram duydunuz mu?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( ) 3 Emin değilim ( )
2. Birinci soruya yanıtınız "Evet" ise ne olduğunu ya da tanımını biliyor muydunuz?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
3. Okulunuzdaki öğrencilerin bu tür davranışlar gösterdiklerine hiç şahit oldunuz mu?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
4. Üçüncü soruya yanıtınız "Evet" ise bu tür davranışlardan en sık karşılaştığınız üçünü yazar mısınız?

EK-5: Yönetici Siber Zorbalık Farkındalık Anketi (Arka Yüz)

- .....
  - .....
  - .....
5. Okulunuzdaki öğrencilerin bu tür davranışlara maruz kaldıklarına (onlara yapıldığına) hiç şahit oldunuz mu?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
6. Beşinci soruya yanıtınız "Evet" ise bu tür davranışlardan en sık karşılaştığınız üçünü yazar mısınız?
• .....
- .....
  - .....
7. Sizce bu tür davranışlar en çok hangi sınıf düzeyinde görülmektedir?
9.Sınıf ( ) 10.Sınıf ( ) 11.Sınıf ( ) 12.Sınıf ( )
8. Sizce okulunuzdaki dokuz ile onikinci sınıf arasındaki öğrencilerin yüzde (%) kaç bu tür davranışları göstermektedir?
• Tahmini olarak %.....
9. Sizce okulunuzdaki dokuz ile onikinci sınıf arasındaki öğrencilerin yüzde (%) kaç bu tür davranışlara maruz kalmaktadır (onlara yapılmaktadır)?
• Tahmini olarak %.....
10. Sizce okulunuzdaki öğrencilerden çoğunlukla bu tür davranışları gösteren öğrencilerin cinsiyeti nedir?
1 Kız ( ) 2 Erkek ( ) 3 Cinsiyet farketmiyor ( )
11. Sizce okulunuzdaki öğrencilerden çoğunlukla bu tür davranışlara maruz kalan (onlara yapılan) öğrencilerin cinsiyeti nedir?
1 Kız ( ) 2 Erkek ( ) 3 Cinsiyet farketmiyor ( )
12. Okul idaresi olarak siber zorbalığa karşı herhangi bir önleyici çalışmada bulundunuz mu?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
13. Siber zorbalığa karşı önleyici çalışmalar yaptırırsanız bu çalışmalardan ikisini yazar mısınız?
1 .....
- 2 .....
14. İdareci olarak siz öğrenciler tarafından siber zorbalık davranışlarına maruz kaldınız mı?
1 Evet ( ) 2 Hayır ( )
15. İdareci olarak öğrencilerden bu tür davranışlara maruz kaldıysanız bunlardan üçünü yazar mısınız?
1 .....
- 2 .....
- 3 .....

Araştırmamıza sağladığınız katkıdan dolayı teşekkür ederim..

EK-6: Öğretmen Siber Zorbalık Farkındalık Anketi (Ön Yüz)

EK-V: ÖĞRETMEN SİBER ZORBALIK FARKINDALIK ANKETİ

Sayın Öğretmenim,

Bu çalışmanın amacı, öğrenciler arasında gerçekleşen siber zorbalık davranışlarının incelenmesidir. Bu çalışma, tamamen bilimsel amaçlı bir çalışma olup, bireysel değil grup bazlı bir değerlendirme yapılacaktır. Bu açıdan tek olarak sizin verdiğiniz yanıtlar değil, grubun verdiği yanıtlar değerlendirmede esas alınacaktır.

Araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından bu çalışmaya **gönüllü katılımınız** şarttır. **Bu çalışmaya katılmakta ya da katılmamakta tamamen özgürsünüz.** Katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizden tüm soruları samimi olarak yanıtlamanızı rica ediyoruz. Lütfen çift işaretleme yapmamaya ve cevapları boş bırakmamaya özen gösteriniz. Bu çalışmanın sonuçlarından haberdar olmak istiyorsanız e-posta adresinizi aşağıda gösterilen yere yazabilirsiniz. **İsim yazmak zorunda değilsiniz.** Araştırmaya sağladığınız katkıdan dolayı teşekkür ediyorum. Saygılarımla...

Yasin TEMEL

Afyon Kocatepe Üniversitesi

İnternet ve Bilişim Teknolojileri Yönetimi Öğrencisi

( ) Araştırma sonuçlarından haberdar olmak istiyorum. E-posta adresim: _____ @ _____

Cinsiyetiniz: 1 Kadın ( )   2 Erkek ( )   Doğum Yılı: 19.....
Bu okulda kaç yıldır öğretmen olarak çalışıyorsunuz? .....yıl/.....ay
Meslek hayatınızda toplam kaç yıldır öğretmen olarak çalışıyorsunuz? .....yıl/.....ay
Mezun olduğunuz Fakülte ve Bölüm nedir?
.....Fakültesi/.....Bölümü
Eğitim durumunuz? 1 Önlisans ( )   2 Lisans ( )   3 Yüksek Lisans ( )   4 Doktora ( )
Branşınız? 1 Fizik ( ) 2 Türk D. ve Ed. ( ) 3 Matematik ( ) 4 Kimya ( )
5 Tarih ( ) 6 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ( ) 7 Coğrafya ( )
8 Felsefe ( ) 9 Beden Eğitimi ( ) 10 Diğer ( ) .....
Medeni Durumunuz? 1 Evli ( )   2 Bekâr ( )
Çocuğunuz var mı? 1 Evet ( )   2 Hayır ( )

Siber Zorbalık Nedir?

Siber Zorbalığın tanımı: "Bir birey ya da grup tarafından, bilgisayar, internet, cep telefonu ve benzeri iletişim teknolojilerinin kullanılarak diğer kişilere karşı kasıtlı ve tekrarlayıcı tarzda zarar verme amacını güden davranışlardır." İnternet üzerinden dedikodu yapmak, bir başkası ile alay etmek, gurur kırıcı söz söylemek, bilerek virüslü e-mail göndermek, bir başkasının resmini rızası olmadan elektronik ortamda yayınlamak siber zorbalığa örnek olarak verilebilir. Siber zorbalık okullarda görülen normal zorbalık davranışlarından farklı olarak okul dışında ve özellikle evlerde kolaylıkla yapılabilen eylemleri içermektedir.

1. Yukarıdaki tanımı okuyana kadar "siber zorbalık/elektronik zorbalık ya da internet zorbalığı" adı altında herhangi bir kavram duydunuz mu?
1 Evet ( )   2 Hayır ( )   3 Emin değilim ( )
2. Birinci soruya yanıtınız "Evet" ise ne olduğunu ya da tanımını biliyor muydunuz?
1 Evet ( )   2 Hayır ( )
3. Okulunuzdaki öğrencilerin bu tür davranışlar gösterdiklerine hiç şahit oldunuz mu?
1 Evet ( )   2 Hayır ( )
4. Okulunuzdaki öğrencilerin bu tür davranışlar gösterdiklerine şahit olduysanız bu tür davranışlardan en sık karşılaştığınız üçünü yazarmısınız?

EK-6: Öğretmen Siber Zorbalık Farkındalık Anketi (Arka Yüz)

- .....
  - .....
  - .....
5. Okulunuzdaki öğrencilerin bu tür davranışlara maruz kaldıklarına (onlara yapıldığına) hiç şahit oldunuz mu?
1 Evet ( )   2 Hayır ( )
6. Beşinci soruya yanıtınız "Evet" ise bu tür davranışlardan en sık karşılaştığınız üçünü yazar mısınız?
• .....
- .....
  - .....
7. Sizce bu tür davranışlar en çok hangi sınıf düzeyinde görülmektedir?
9.Sınıf ( )   10.Sınıf ( )   11.Sınıf ( )   12.Sınıf ( )
8. Sizce okulunuzdaki dokuz ile onikinci sınıf arasındaki öğrencilerin yüzde (%) kaç bu tür davranışları göstermektedir?
• Tahmini olarak %.....
9. Sizce okulunuzdaki dokuz ile onikinci sınıf arasındaki öğrencilerin yüzde (%) kaç bu tür davranışlara maruz kalmaktadır (onlara yapılmaktadır)?
• Tahmini olarak %.....
10. Sizce okulunuzdaki öğrencilerden çoğunlukla bu tür davranışları gösteren öğrencilerin cinsiyeti nedir?
1 Kız ( ) 2 Erkek ( )   3 Cinsiyet farketmiyor ( )
11. Sizce okulunuzdaki öğrencilerden çoğunlukla bu tür davranışlara maruz kalan (onlara yapılan) öğrencilerin cinsiyeti nedir?
1 Kız ( ) 2 Erkek ( )   3 Cinsiyet farketmiyor ( )
12. Öğretmen olarak siber zorbalığa karşı herhangi bir önleyici çalışmada bulundunuz mu?
1 Evet ( )   2 Hayır ( )
13. Siber zorbalığa karşı önleyici çalışmalar yaptıysanız bu çalışmalardan ikisini yazar mısınız?
1 .....
- 2 .....
14. Öğretmen olarak siz öğrenciler tarafından siber zorbalık davranışlarına maruz kaldınız mı?
1 Evet ( )   2 Hayır ( )
15. Öğretmen olarak öğrencilerden bu tür davranışlara maruz kaldıysanız bunlardan üçünü yazar mısınız?
1 .....
- 2 .....
- 3 .....

Araştırmamıza sağladığınız katkıdan dolayı teşekkür ederim..

EK-7: Yaş Değişkenine İlişkin Boyutlara Ait Tukey Tablosu

Multiple Comparisons

Dependent Variable	(I)	(J)	Mean	Std.	Sig.	95% Confidence Interval		
						Difference (I-J)	Error	Lower Bound
mağdr	Tukey HSD	1996	2,00	,02761	,04262	,967	-,0895	,1447
			3,00	,03815	,04461	,913	-,0844	,1607
			4,00	,04632	,04346	,824	-,0731	,1658
			5,00	-,03837	,04438	,910	-,1603	,0836
		1997	1,00	-,02761	,04262	,967	-,1447	,0895
			3,00	,01054	,02919	,996	-,0697	,0907
			4,00	,01871	,02740	,960	-,0566	,0940
			5,00	-,06598	,02884	,152	-,1452	,0133
		1998	1,00	-,03815	,04461	,913	-,1607	,0844
			2,00	-,01054	,02919	,996	-,0907	,0697
			4,00	,00817	,03040	,999	-,0754	,0917
			5,00	-,07652	,03170	,115	-,1636	,0106
		1999	1,00	-,04632	,04346	,824	-,1658	,0731
			2,00	-,01871	,02740	,960	-,0940	,0566
			3,00	-,00817	,03040	,999	-,0917	,0754
			5,00	,08469*	,03007	,041	-,1673	-,0021
		2000-	1,00	,03837	,04438	,910	-,0836	,1603
			2,00	,06598	,02884	,152	-,0133	,1452
			3,00	,07652	,03170	,115	-,0106	,1636
			4,00	,08469*	,03007	,041	,0021	,1673

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

EK-8: Sınıf Değişkenine İlişkin Boyutlara Ait Tukey Tablosu

		Multiple Comparisons						
Dependent Variable	(I) sınıf	(J) sınıf	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval		
						Lower Bound	Upper Bound	
mağdur	Tukey HSD	9.sınıf	2,00	,06616	,03037	,132	-,0124	,1447
			3,00	,09048*	,02791	,007	,0183	,1627
			4,00	,02812	,02586	,697	-,0388	,0950
	10.sınıf	1,00	1,00	-,06616	,03037	,132	-,1447	,0124
			3,00	,02432	,03135	,865	-,0568	,1054
			4,00	-,03804	,02954	,572	-,1145	,0384
	11.sınıf	1,00	1,00	-,09048*	,02791	,007	-,1627	-,0183
			2,00	-,02432	,03135	,865	-,1054	,0568
			4,00	-,06235	,02701	,099	-,1322	,0075
	12.sınıf	1,00	1,00	-,02812	,02586	,697	-,0950	,0388
			2,00	,03804	,02954	,572	-,0384	,1145
			3,00	,06235	,02701	,099	-,0075	,1322

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

EK-9: İnterneti Kullanma Sıklığı Durumu Değişkenine İlişkin Boyutlara Ait Tukey Tablosu

Multiple Comparisons

Dependent Variable	(I) int_kul_sıklığı	(J) int_kul_sıklığı	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.			
mağdur	Tukey HSD	1'saattn	2,00	,04244	,02289	,251		
		az	3,00	,01829	,03350	,948		
			4,00	,09944*	,03392	,019*		
		1-2 saat	1,00	-,04244	,02289	,251		
			3,00	-,02415	,03272	,882		
			4,00	,05701	,03315	,316		
		3-4 saat	1,00	-,01829	,03350	,948		
			2,00	,02415	,03272	,882		
			4,00	,08115	,04120	,202		
		5 saat ve üstü	1,00	-,09944*	,03392	,019*		
			2,00	-,05701	,03315	,316		
			3,00	-,08115	,04120	,202		
		siber	Tukey HSD	1,00	2,00	-,06001	,03368	,284
					3,00	-,01880	,04929	,981
					4,00	-,15416*	,04992	,012
2,00	1,00			,06001	,03368	,284		
	3,00			,04122	,04814	,827		
	4,00			-,09415	,04878	,218		
3,00	1,00			,01880	,04929	,981		
	2,00			-,04122	,04814	,827		
	4,00			-,13536	,06062	,117		
4,00	1,00			,15416*	,04992	,012		
	2,00			,09415	,04878	,218		
	3,00			,13536	,06062	,117		

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

EK-10: İnternetin Kullanım Amacı Durumu Değişkenine İlişkin Boyutlara Ait Tukey Tablosu

		Multiple Comparisons						
Dependent Variable	(I) int_kul_amacı	(J) i.ku.ama	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval		
						Lower Bound	Upper Bound	
mağdur	Tukey SD	Sohbet	2,00	-,02943	,03904	,943	-,1367	,0779
			3,00	-,07460	,03198	,138	-,1625	,0133
			4,00	-,07415*	,02240	,009	-,1357	-,0126
			5,00	-,14614	,07991	,359	-,3657	,0735
		E-mail	1,00	,02943	,03904	,943	-,0779	,1367
			3,00	-,04517	,04573	,861	-,1708	,0805
			4,00	-,04472	,03962	,791	-,1536	,0642
			5,00	-,11671	,08634	,659	-,3540	,1205
		Oyun	1,00	,07460	,03198	,138	-,0133	,1625
			2,00	,04517	,04573	,861	-,0805	,1708
			4,00	,00045	,03268	1,000	-,0894	,0903
			5,00	-,07154	,08338	,912	-,3007	,1576
		Ödev	1,00	,07415*	,02240	,009	,0126	,1357
			2,00	,04472	,03962	,791	-,0642	,1536
			3,00	-,00045	,03268	1,000	-,0903	,0894
			5,00	-,07199	,08019	,898	-,2924	,1484
		Diğer	1,00	,14614	,07991	,359	-,0735	,3657
			2,00	,11671	,08634	,659	-,1205	,3540
			3,00	,07154	,08338	,912	-,1576	,3007
			4,00	,07199	,08019	,898	-,1484	,2924

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

EK-11: Araştırma İzin Belgesi

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 16605029/44/5083723
Konu: Anket Onayı

06/11/2014

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörlüğü'nün 15/10/2014 tarih ve 15932 sayılı yazıları.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnternet ve Bilişim Teknolojileri Anabilim Dalı öğrencisi Yasin TEMEL İlgi yazı gereği Müdürlüğümüze bağlı Çal, Bekilli ve Baklan İlçelerindeki Ortaöğretim Kurumlarında "Ortaöğretim Öğrencilerine Siber Zorbalık Davranışları/Mağduriyetleri ve Eğitimcilerin Farkındalık Düzeyleri" adlı tez çalışmasında kullanılmak üzere anket uygulamak istemektedir.

Yukarıda adı geçen müracaatlar ile ilgili Lisans, Yüksek Lisans, Doktora öğrencileri ve Öğretim Görevlilerinin ilgi yazıları ekinde belirtmiş oldukları okullarda, (İlköğretim/Ortaöğretim/Okulöncesi) konuları ile ilgili anket çalışmalarının "Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri" Genelgesinde belirtilen esaslar gereğince; Okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde ve bu araştırma kapsamında elde edilen verilerin cd ortamında Müdürlüğümüze teslim edilmesi kaydıyla 2014/2015 eğitim-öğretim yılı içerisinde uygulamaları Müdürlüğümüzce uygun görülmüş olup;

Olurlarınıza arz ederim.

Mahmut OĞUZ
Millî Eğitim Müdürü

O L U R.
06/11/2014
Ali ŞANLIER
Vali a.
Vali Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmza ile
Aşağı İle Aynıdır
07.11.2014

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

AHİ ERKAN
V.H.K.İ.

A. Şanlier

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına)

Kurumunuzca Müdürlüğümüzden talep edilen araştırma isteklerine ait Makam Onayı ve Müdürlüğümüzce Onay verilen anket formları ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Ali ŞANLIER
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Anket Formları

Sırakapılar Mah. Saltık Cad. No: 76 20100/DENİZLİ
Elektronik Ağ : <http://denizli.meb.gov.tr>
e-posta: strateji20@meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin
Telefon
Belgegeçer

:S.GELMİŞ VHKİ
:(0 258) 265 55 54 dahili 708
:(0 258) 265 01 69

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f65-905e-31b3-897b-417a kodu ile teyit edilebilir